II

*(Ne teisėkūros procedūra priimami aktai)*

# SPRENDIMAI

## KOMISIJOS SPRENDIMAS (ES) 2019/61

**2018 m. gruodžio 19 d.**

**dėl viešojo administravimo sektoriui skirto geriausios aplinkosaugos vadybos praktikos, sektoriaus aplinkosauginio veiksmingumo rodiklių ir pažangos kriterijų informacinio dokumento, parengto pagal Reglamentą (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo**

**(Tekstas svarbus EEE)**

EUROPOS KOMISIJA,

atsižvelgdama į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo,

atsižvelgdama į 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 761/2001 ir Komisijos sprendimus 2001/681/EB bei 2006/193/EB ([1]), ypač į jo 46 straipsnio 1 dalį,

kadangi:

(1) Reglamentu (EB) Nr. 1221/2009 Komisija įpareigojama parengti konkretiems ekonomikos sektoriams skirtus informacinius dokumentus. Tuose dokumentuose turi būti nurodyta geriausia aplinkosaugos vadybos praktika, aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir atitinkamais atvejais pažangos kriterijai ir klasifikavimo sistemos, pagal kuriuos nustatomi aplinkosauginio veiksmingumo lygiai. Tuo reglamentu nustatytoje aplinkosaugos vadybos ir audito sistemoje registruotos arba registracijai toje sistemoje besirengiančios organizacijos turi į tuos dokumentus atsižvelgti rengdamos savo aplinkosaugos vadybos sistemą ir pagal to reglamento IV priedą parengtoje arba atnaujintoje savo aplinkosaugos ataskaitoje teikdamos savo aplinkosauginio veiksmingumo vertinimą;

(2) Reglamente (EB) Nr. 1221/2009 reikalaujama, kad Komisija parengtų darbo planą ir jame nurodytų orientacinį sąrašą sektorių, laikytinų prioritetiniais priimant konkretiems sektoriams ir daugeliui sektorių skirtus informacinius dokumentus. Komisijos komunikate „Darbo planas, kuriame nustatytas orientacinis sektorių, kuriems pagal Reglamentą (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo parengtini konkretiems sektoriams ir daugeliui sektorių skirti informaciniai dokumentai, sąrašas“ ([2]) viešojo administravimo sektorius priskirtas prie prioritetinių sektorių;

(3) atsižvelgiant į tai, kad įvairios viešojo administravimo institucijos visoje Sąjungoje vykdo labai įvairią veiklą, viešojo administravimo sektoriui skirtame informaciniame dokumente daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama pagrindiniams tame sektoriuje sprendžiamiems aplinkosaugos klausimams. Jame, pateikiant šio sektoriaus geriausios aplinkosaugos vadybos praktikos pavyzdžių, turėtų būti nurodyti konkretūs veiksmai, kaip, siekiant skatinti žiedinės ekonomikos kūrimą, pagerinti biurų valdymą, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, judumą, žemės naudojimą, oro kokybę, vandens tiekimą ir nuotekų valymą;

(4) siekiant organizacijoms, aplinkosaugos vertintojams ir kitiems subjektams suteikti pakankamai laiko pasirengti taikyti viešojo administravimo sektoriui skirtą informacinį dokumentą, šio sprendimo taikymą reikėtų atidėti ir pradėti jį taikyti praėjus 120 dienų nuo jo paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*;

([1]) OL L 342, 2009 12 22, p. 1.
([2]) OL C 358, 2011 12 8, p. 2.

(5) rengdama šio sprendimo priede pateiktą sektoriui skirtą informacinį dokumentą Komisija konsultavosi su valstybėmis narėmis ir kitais suinteresuotaisiais subjektais, kaip numatyta Reglamente (EB) Nr. 1221/2009;

(6) šiame sprendime numatytos priemonės atitinka pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 49 straipsnį įsteigto komiteto nuomonę,

PRIĖMĖ ŠĮ SPRENDIMĄ:

*1 straipsnis*

Šio sprendimo priede pateikiamas viešojo administravimo sektoriui skirtas geriausios aplinkosaugos vadybos praktikos, sektoriaus aplinkosauginio veiksmingumo rodiklių ir pažangos kriterijų informacinis dokumentas, parengtas pagal Reglamentą (EB) Nr. 1221/2009.

*2 straipsnis*

Šis sprendimas įsigalioja dvidešimtą dieną po jo paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

Jis taikomas nuo 2019 m. gegužės 18 d.

Priimta Briuselyje 2018 m. gruodžio 19 d.

*Komisijos vardu*

*Pirmininkas*

Jean-Claude JUNCKER

*PRIEDAS*

1. **ĮVADAS**

Šis konkrečiam sektoriui skirtas informacinis dokumentas (KSID) grindžiamas Europos Komisijos Jungtinio tyrimų centro (JRC) parengta išsamia mokslo ir politikos ataskaita ([1]) (toliau – geriausios patirties ataskaita).

**Susijęs teisinis pagrindas**

Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (EMAS), kurią organizacijos gali taikyti savanoriškai, sukurta 1993 m. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 1836/93 ([2]). Vėliau EMAS buvo du kartus iš esmės peržiūrėta:

— Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 761/2001 ([3]),

— Reglamentu (EB) Nr. 1221/2009.

Svarbus naujas paskutinės redakcijos, įsigaliojusios 2010 m. sausio 11 d., elementas – 46 straipsnis dėl konkretiems sektoriams skirtų informacinių dokumentų rengimo. Konkretiems sektoriams skirtuose informaciniuose dokumentuose turi būti nurodoma geriausia aplinkosaugos vadybos praktika (GAVP), konkrečių sektorių aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai, o tam tikrais atvejais – pažangos kriterijai ir klasifikavimo sistemos, pagal kuriuos nustatomi veiksmingumo lygiai.

**Kaip suprasti šį dokumentą ir juo naudotis?**

EMAS – sistema, kurią savanoriškai gali taikyti organizacijos, įsipareigojusios nuolat gerinti savo aplinkosauginį veiksmingumą. Atsižvelgiant į tai, šiame KSID pateikiamos viešojo administravimo sektoriui skirtos gairės ir nurodomos įvairios aplinkosauginio veiksmingumo gerinimo galimybės ir geriausia praktika.

Dokumentą, naudodamasi suinteresuotųjų subjektų pateikta informacija, parengė Europos Komisija. JRC vadovaujama techninė darbo grupė, sudaryta iš ekspertų ir sektoriaus suinteresuotųjų subjektų, aptarė ir galutinai sutarė dėl geriausios aplinkosaugos vadybos praktikos, šio konkretaus sektoriaus aplinkosauginio veiksmingumo rodiklių ir pažangos kriterijų – visi šie aspektai aprašomi šiame dokumente. Minėti pažangos kriterijai visų pirma laikyti pavyzdiniais siekiant tokio aplinkosauginio veiksmingumo lygio, kokį pasiekė veiksmingiausios sektoriaus organizacijos.

KSID tikslas – padėti visoms savo aplinkosauginį veiksmingumą ketinančioms gerinti organizacijoms ir jas paremti suteikiant idėjų ir įkvėpimo, taip pat pateikiant praktinių ir techninių gairių.

Šis KSID skirtas, pirma, organizacijoms, kurios jau yra įregistruotos EMAS, antra, organizacijoms, ketinančioms registruotis EMAS ateityje, ir, trečia, visoms organizacijoms, kurios nori daugiau sužinoti apie geriausią aplinkosaugos vadybos praktiką, kad galėtų gerinti savo aplinkosauginį veiksmingumą. Taigi šio dokumento tikslas – padėti visoms viešojo administravimo sektoriaus organizacijoms sutelkti dėmesį į susijusius tiesioginius ir netiesioginius aplinkosaugos aspektus, rasti informacijos apie geriausią aplinkosaugos vadybos praktiką, atitinkamus konkrečiam sektoriui skirtus aplinkosauginio veiksmingumo rodiklius, pagal kuriuos jos galėtų įvertinti savo aplinkosauginį veiksmingumą, ir apie pažangos kriterijus.

**Kaip į konkretiems sektoriams skirtus informacinius dokumentus turėtų atsižvelgti EMAS įregistruotos organizacijos?**

Pagal Reglamentą (EB) Nr. 1221/2009 EMAS įregistruotos organizacijos į konkretiems sektoriams skirtus informacinius dokumentus atsižvelgia dviem lygmenimis:

1) pagal aplinkosaugos analizes rengdamos ir įgyvendindamos savo aplinkosaugos vadybos sistemą (4 straipsnio 1 dalies b punktas);

([1]) Mokslo ir politikos ataskaita viešai skelbiama JRC svetainėje adresu http://susproc.jrc.ec.europa.eu/activities/emas/documents/PublicAdminBEMP.pdf. Šiame KSID pateikiamos išvados dėl geriausios aplinkosaugos vadybos praktikos ir jos taikymo galimybių, taip pat nustatyti konkretūs aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai yra grindžiami mokslo ir politikos ataskaitoje išdėstytomis išvadomis. Ataskaitoje pateikta visa susijusi informacija ir techniniai duomenys.

([2]) 1993 m. birželio 29 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1836/93 dėl pramonės sektoriaus įmonių savanoriško dalyvavimo Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemoje (OL L 168, 1993 7 10, p. 1).

([3]) 2001 m. kovo 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 761/2001 dėl organizacijų savanoriško dalyvavimo Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemoje (EMAS) (OL L 114, 2001 4 24, p. 1).

Organizacijos atitinkamus KSID elementus turėtų naudoti pagal susijusius atliekant aplinkosaugos analizę ir formuojant politiką nustatytus aplinkosaugos aspektus nustatydamos ir persvarstydamos savo aplinkosaugos tikslus ir uždavinius, taip pat priimdamos sprendimus dėl veiksmų, kurių turi imtis savo aplinkosauginiam veiksmingumui pagerinti.

2) rengdamos aplinkosaugos ataskaitas (4 straipsnio 1 dalies d punktas ir 4 straipsnio 4 dalis):

a) Pasirinkdamos aplinkosauginio veiksmingumo ataskaitose naudotinus rodiklius ([4]), organizacijos turėtų atsižvelgti į KSID nurodytus susijusius konkrečiam sektoriui skirtus aplinkosauginio veiksmingumo rodiklius.

Pasirinkdamos ataskaitose naudotinus rodiklius, organizacijos turėtų atsižvelgti į atitinkamame KSID siūlomus rodiklius ir jų svarbą organizacijos aplinkosaugos analizėje nustatytų reikšmingų aplinkosaugos aspektų atžvilgiu. Reikia atsižvelgti tik į tuos rodiklius, kurie yra susiję su aplinkosaugos analizėje svarbiausiais laikomais aplinkosaugos aspektais.

b) Teikdamos duomenis apie aplinkosauginį veiksmingumą ir kitus su juo susijusius veiksnius, organizacijos aplinkosaugos ataskaitoje turėtų nurodyti, kaip atsižvelgta į atitinkamą GAVP ir pažangos kriterijus, jei jie yra nustatyti.

Jos turėtų aprašyti, kaip naudojosi atitinkama GAVP ir pažangos kriterijais (kurie rodo veiksmingiausių organizacijų pasiektą aplinkosauginio veiksmingumo lygį), kad nustatytų savo aplinkosauginio veiksmingumo (tolesnio) gerinimo priemones, veiksmus ir galbūt prioritetus. Tačiau taikyti GAVP arba laikytis nustatytų pažangos kriterijų nėra privaloma, nes, atsižvelgiant į savanorišką EMAS pobūdį, suteikiama galimybė pačioms organizacijoms įvertinti kriterijų ir geriausios praktikos taikymo galimybes sąnaudų ir naudos atžvilgiu. Šis galimybių vertinimas taip pat reikalingas viešojo administravimo įstaigoms – jų dažnai prašoma rodyti pavyzdį.

Kaip ir aplinkosauginio veiksmingumo rodiklių atveju, GAVP ir pažangos kriterijų svarbą ir taikymo galimybes organizacija turėtų įvertinti atsižvelgdama į savo aplinkosaugos analizėje nustatytus reikšmingus aplinkosaugos ir techninius bei finansinius aspektus.

Apie KSID elementus (rodiklius, GAVP ar pažangos kriterijus), kurie laikomi nesusijusiais su organizacijos aplinkosaugos analizėje nustatytais reikšmingais aplinkosaugos aspektais, neturėtų būti pranešama ir jie neturėtų būti aprašomi aplinkosaugos ataskaitoje.

EMAS taikymas yra nuolatinis procesas. Savo aplinkosauginį veiksmingumą ketinanti gerinti (ir jį persvarstanti) organizacija konkrečiam sektoriui skirtame informaciniame dokumente kaskart turi ieškoti konkrečių temų, siekdama rasti idėjų, ką palaipsniui daryti toliau.

EMAS aplinkosaugos vertintojai tikrina, ar ir kaip organizacija atsižvelgė į KSID rengdama savo aplinkosaugos ataskaitą (Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 18 straipsnio 5 dalies d punktas).

Auditą atliekantiems akredituotiems aplinkosaugos vertintojams reikės gauti iš organizacijos duomenų, kaip, remiantis aplinkosaugos analize, pasirinkti susiję KSID elementai ir kaip į juos atsižvelgta. Jie tikrina ne atitiktį aprašytiems pažangos kriterijams, o duomenis, kaip vadovautasi KSID siekiant nustatyti rodiklius ir tinkamas savanoriškas priemones, kurias organizacija gali įgyvendinti siekdama gerinti savo aplinkosauginį veiksmingumą.

([4]) Pagal EMAS reglamento IV priedo B punkto e papunktį aplinkosaugos ataskaitoje pateikiama „duomenų apie organizacijos veiksmingumą, palyginti su jos aplinkosaugos tikslais ir uždaviniais, susijusiais su jos reikšmingu poveikiu aplinkai, santrauka. Ataskaitoje turi būti pranešama apie pagrindinius rodiklius ir apie *kitus susijusius aplinkosauginio veiksmingumo rodiklius*, kaip nustatyta C skirsnyje.“ IV priedo C skirsnyje nustatyta, kad „[k]iekviena organizacija kasmet taip pat turi pateikti duomenis apie savo veiksmingumą, susijusį su jos aplinkosaugos ataskaitoje nurodytais konkrečiais aplinkosaugos aspektais, o jei pagal 46 straipsnį yra parengti sektoriui skirti informaciniai dokumentai, organizacija turi į juos atsižvelgti“.

Kadangi EMAS ir KSID taikomi savanoriškai, organizacijos, siekdamos pateikti tokius duomenis, neturėtų patirti neproporcingos naštos. Visų pirma vertintojai neturi reikalauti, kad būtų atskirai pagrįsta kiekviena KSID nurodyta geriausia praktika, konkrečiam sektoriui skirti aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai, kurie, organizacijos nuomone, nėra susiję su jos aplinkosaugos analize. Tačiau jie gali organizacijai pasiūlyti susijusių papildomų elementų, į kuriuos ji ateityje galėtų atsižvelgti ir taip parodyti tolesnį įsipareigojimą nuolat gerinti veiksmingumą.

**Konkrečiam sektoriui skirto informacinio dokumento struktūra**

Šį dokumentą sudaro keturi skyriai. 1 skyriuje pristatomas EMAS teisinis pagrindas ir aprašoma, kaip naudotis šiuo dokumentu. 2 skyriuje apibrėžiama šio KSID taikymo sritis. 3 skyriuje trumpai apibūdinama įvairi GAVP ([5]) ir pateikiama informacijos apie jos taikymo galimybes. Be to, pateikiami ir tie aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai, kurie galėjo būti nustatyti konkrečiai GAVP. Tačiau nebuvo galimybės nustatyti visos GAVP pažangos kriterijų, kadangi kai kurių sričių duomenys buvo nepakankami arba tose srityse konkrečios sąlygos (vietos klimatas, vietos ekonomika, vietos visuomenė, viešojo administravimo įstaigos atsakomybė ir pan.) skiriasi tiek, kad nebūtų tikslinga taikyti pažangos kriterijų. Kai kurie rodikliai ir pažangos kriterijai yra susiję su daugiau kaip viena GAVP, todėl jie prireikus kartojami. 4 skyriuje pateikta išsami lentelė, kurioje nurodyti atrinkti svarbiausi aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai, paaiškinimai ir susiję pažangos kriterijai.

## 2. **TAIKYMO SRITIS**

Šiame KSID nagrinėjamas viešojo administravimo sektoriaus veiklos aplinkosauginis veiksmingumas. Taikant šį dokumentą laikoma, kad viešojo administravimo sektorių sudaro organizacijos, kurių veikla klasifikuojama priskiriant šiuos NACE kodus (pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1893/2006 ([6]) nustatytą statistinį ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių):

— NACE kodą 84: viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas.

Pagal šį NACE kodą registruotos organizacijos yra šio dokumento tikslinė grupė.

Be to, šiame KSID nustatyta geriausia aplinkosaugos vadybos praktika gali būti įkvėpimo šaltinis ir kitoms organizacijoms, kaip antai viešojo administravimo įstaigų vardu paslaugas teikiančioms valstybės valdomoms įmonėms ar privačioms bendrovėms. Jų veikla gali būti klasifikuojama priskiriant šiuos (ir kitus) NACE kodus:

— NACE kodą 2: miškininkystė ir medienos ruoša,

— NACE kodą 36: vandens rinkimas, valymas ir tiekimas,

— NACE kodą 37: nuotekų valymas,

— NACE kodą 38: atliekų surinkimas, tvarkymas ir šalinimas; medžiagų panaudojimas,

— NACE kodą 39: regeneravimas ir kita atliekų tvarkyba,

— NACE kodą 41.2: gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų statyba,

— NACE kodą 49.3.1: keleivių vežimas miesto arba priemiestiniu sausumos transportu.

([5]) Išsamiai kiekviena geriausia praktika ir praktinės gairės, kaip ją įgyvendinti, aprašytos JRC paskelbtoje geriausios patirties ataskaitoje, kurią galima rasti internete adresu http://susproc.jrc.ec.europa.eu/activities/emas/documents/PublicAdminBEMP.pdf. Daugiau apie tam tikrą šiame KSID aprašytą geriausią praktiką sužinoti norinčios organizacijos raginamos su ja susipažinti.

([6]) 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1893/2006, nustatantis statistinį ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių NACE 2 red. ir iš dalies keičiantis Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 3037/90 bei tam tikrus EB reglamentus dėl konkrečių statistikos sričių (OL L 393, 2006 12 30, p. 1).

Šiame KSID aptariami įvairūs visų rūšių viešojo administravimo įstaigoms aktualūs aspektai, kaip antai biurų aplinkosauginis veiksmingumas, visuomeninių pastatų energijos vartojimo efektyvumas, taip pat žaliasis viešasis pirkimas (žr. 3.1, 3.2.5, 3.2.7, 3.2.8, 3.2.10 ir 3.11 skirsnius). Visos vietos, regionų, nacionalinės ir tarptautinės viešojo administravimo įstaigos raginamos susipažinti su šiuose dokumento skirsniuose pateikta informacija.

Tačiau veiksmingos aplinkosaugos vadybos priemones reikia taikyti ir pagrindinei viešojo administravimo įstaigos veiklai, kurią vykdant galima pasiekti didžiausią naudą aplinkai. Šiuo dokumentu siekiama padėti vietos valdžios institucijoms ir savivaldybėms ([7]) atlikti šią užduotį – daugiausia dėmesio jame skiriama geriausios patirties, susijusios su jų funkcijomis ir gyventojams tiesiogiai arba netiesiogiai teikiamomis (pvz., nuotekų valymo, vietos viešojo transporto) paslaugomis, pavyzdžiams. Ypatingas dėmesys skiriamas vietos valdžios institucijoms, kadangi jos sudaro didžiausią ES viešojo administravimo įstaigų dalį ir kadangi būtent vietos lygmeniu esama daugiausia galimybių pritaikyti geriausios patirties pavyzdžius ir iš jų mokytis.

Toliau pateiktoje lentelėje išvardyti pagrindiniai aplinkosaugos aspektai ir su jais susiję aplinkai kenkiantys veiksniai, taip pat nurodyti atitinkami susiję šio dokumento skirsniai. Pasirinkti ir išvardyti sektoriui aktualiausi aplinkosaugos aspektai. Vis dėlto kiekvienos konkrečios viešojo administravimo įstaigos valdytinus aplinkosaugos aspektus kiekvienu konkrečiu atveju reikėtų vertinti atskirai. Toliau pateiktoje lentelėje tiesioginiai ir netiesioginiai aplinkosaugos aspektai atskirai nenurodyti, kadangi kiekvienu konkrečiu atveju skiriasi įstaigoje atliekama ir jos užsakoma veikla. Be to, daug aplinkosaugos aspektų gali būti laikomi ir tiesioginiais, ir netiesioginiais, nes jie yra tiesiogiai susiję su viešojo administravimo įstaigos veikla, bet taip pat su visa administravimo įstaigos administruojamoje arba valdomoje teritorijoje gyventojų, bendrovių ir organizacijų vykdoma veikla.

**Viešojo administravimo įstaigoms aktualiausi aplinkosaugos aspektai ir aplinkai kenkiantys veiksniai, taip pat šiems klausimams skirti šio dokumento skirsniai**

| Aplinkosaugos aspektas | Susijęs pagrindinis aplinkai kenkiantis veiksnys | Atitinkami KSID skirsniai |
|---|---|---|
| Biurų administravimas | Kietųjų atliekų susidarymas<br>Vandens suvartojimas<br>Energijos suvartojimas, išmetamas ŠESD kiekis ($CO_2$)<br>Išlakos (CO, $SO_2$, $NO_x$, kietosios dalelės ir pan.)<br>Išteklių eikvojimas | 3.1 skirsnis |
| Energijos sąnaudų administruojamoje teritorijoje ir savo įstaigoje valdymas | Energijos suvartojimas, išmetamas ŠESD kiekis ($CO_2$) | 3.2 skirsnis |
| Judumo ir (arba) viešojo transporto valdymas | Išlakos (CO, $SO_2$, $NO_x$, kietosios dalelės ir pan.)<br>Energijos suvartojimas, išmetamas ŠESD kiekis ($CO_2$) | 3.3 skirsnis |

([7]) Šiame EMAS KSID terminai „vietos valdžios institucijos“ ir „savivaldybės“ vartojami kaip sinonimai ir jais vadinamos viešojo sektoriaus institucijos, valdančios piliečiams vietos lygmeniu teikiamas paslaugas ir jas teikiančios.

| Aplinkosaugos aspektas | Susijęs pagrindinis aplinkai kenkiantis veiksnys | Atitinkami KSID skirsniai |
|---|---|---|
| Kraštotvarka ir žaliųjų miesto zonų valdymas | Žemės naudojimas<br>Biologinės įvairovės nykimas | 3.4 ir 3.5 skirsniai |
| Aplinkos oro kokybės ir triukšmo valdymas | Išlakos (CO, $SO_2$, $NO_x$, kietosios dalelės ir pan.)<br>Triukšmo susidarymas | 3.6 ir 3.7 skirsniai |
| Atliekų tvarkymas | Kietųjų atliekų susidarymas | 3.8 skirsnis |
| Geriamojo vandens tiekimas | Vandens suvartojimas | 3.9 skirsnis |
| Nuotekų valymo valdymas | Į vandenį išleidžiami teršalai (biocheminis deguonies suvartojimas (BDS), cheminis deguonies suvartojimas (ChDS), mikroteršalai ir pan.)<br>Energijos suvartojimas, išmetamas ŠESD kiekis ($CO_2$) | 3.10 skirsnis |
| Prekių ir paslaugų pirkimas | Kietųjų atliekų susidarymas<br>Vandens suvartojimas<br>Energijos suvartojimas, išmetamas ŠESD kiekis ($CO_2$)<br>Išlakos (CO, $SO_2$, $NO_x$, kietosios dalelės ir pan.)<br>Išteklių eikvojimas | 3.11 skirsnis |
| Aplinkai palankios gyventojų ir įmonių elgsenos skatinimas | Kietųjų atliekų susidarymas<br>Vandens suvartojimas<br>Energijos suvartojimas, išmetamas ŠESD kiekis ($CO_2$)<br>Išlakos (CO, $SO_2$, $NO_x$, kietosios dalelės ir pan.)<br>Į vandenį išleidžiami teršalai (ChDS, BDS, mikroteršalai ir pan.)<br>Išteklių eikvojimas | 3.12 skirsnis |

3 skyriuje aprašyta GAVP – tinkamiausi metodai, veiksmai ir priemonės, kuriuos viešojo administravimo įstaigos gali įgyvendinti siekdamos pagerinti savo aplinkosauginį veiksmingumą kiekvieno lentelėje išvardyto aplinkosaugos aspekto požiūriu. Nustatant šią GAVP buvo atsižvelgiama į konkrečius viešojo sektoriaus institucijų sunkumus ir galimybes, palyginti su privačių bendrovių sunkumais ir galimybėmis. Iš jų minėtini šie:

— griežtesnės viešųjų pirkimų procedūros,

— griežtos finansavimo taisyklės,

— būtini ilgesni sprendimų įgyvendinimo terminai,

— senoji infrastruktūra,

— ribotas biudžetas,

tačiau taip pat:

— galimybė taikyti ilgesnius atsipirkimo laikotarpius,

— galimybė pirmiausia rinktis priemones, kuriomis suteikiama naudos visuomenei, o ne užtikrinama investicijų grąža,

— personalo pastovumas,

— galimybė pasiekti masto ekonomiją dėl įvairių vietos, regionų arba nacionalinio lygmens viešojo administravimo įstaigų bendradarbiavimo.

Svarstydamos galimybes įgyvendinti šiame dokumente pateiktą GAVP, vietos valdžios institucijos turi atsižvelgti į konkrečius joms kylančius uždavinius ir apsvarstyti, kaip būtų galima išnaudoti turimas galimybes ([8]).

## 3. VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO SEKTORIAUS GERIAUSIA APLINKOSAUGOS VADYBOS PRAKTIKA, APLINKOSAUGINIO VEIKSMINGUMO RODIKLIAI IR PAŽANGOS KRITERIJAI

### 3.1. Tvarių biurų srities geriausia aplinkosaugos vadybos praktika

Šis skirsnis skirtas visoms viešojo administravimo įstaigoms, kurių veikla vykdoma biure.

#### 3.1.1. *Energijos sąnaudų valdymas ir mažinimas*

GAVP yra laikantis ciklo „planuoti, daryti, tikrinti, veikti“ principų viešojo administravimo įstaigai priklausančiuose arba jos valdomuose biuruose įgyvendinti energijos vartojimo valdymo priemones, imantis šių veiksmų:

— dažnai rinkti energijos sąnaudų duomenis arba nuolat juos stebėti; gali būti renkami pastato lygmens duomenys, tam tikros pastato zonos (pvz., fojė, biurų, valgyklos / kavinės) duomenys, duomenys pagal energijos šaltinį (pvz., dujos, elektra) ir pagal galutinio vartojimo kategoriją (pvz., apšvietimas, patalpų šildymas),

— analizuoti duomenis, nustatyti tikslus, nustatyti pažangos kriterijus ir juos naudoti faktinio energijos vartojimo rodikliams palyginti,

— parengti biurų pastato energinio naudingumo didinimo strategiją ir veiksmų planą (žr. 3.2.5, 3.2.7 ir 3.2.8 skirsnius).

Taikymo galimybės

Ši GAVP gali būti plačiai taikoma viešojo administravimo įstaigų turimuose arba valdomuose biurų pastatuose. Tačiau nuomojamuose pastatuose veiksmai, kurių gali reikėti imtis įgyvendinant šią GAVP, gali būti labiau apriboti.

([8]) Su įvairia GAVP susiję konkretūs uždaviniai ir galimybės aptariami tiesiogiai šiame dokumente arba jie yra aprašyti praktinėse gairėse, kaip įgyvendinti GAVP; jos pateiktos JRC parengtoje geriausios patirties ataskaitoje, kurią galima rasti internete adresu http://susproc.jrc.ec.europa.eu/activities/emas/documents/PublicAdminBEMP.pdf. Organizacijos raginamos su ja susipažinti, kad geriau suprastų šiame KSID aprašytą geriausią praktiką.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i1) Bendros energijos sąnaudos patalpų ploto vienetui ([1]) per metus, išreikštos galutinės energijos kiekiu (kWh/$m^2$ per metus)<br>Jei yra duomenų, šis energijos kiekis taip pat gali būti skaidomas pagal šias kategorijas:<br>— patalpų šildymas (kWh/$m^2$ per metus),<br>— patalpų vėsinimas (kWh/$m^2$ per metus),<br>— apšvietimas (kWh/$m^2$ per metus),<br>— kiti procesai, per kuriuos vartojama elektros energija (kWh/$m^2$ per metus). | — |
| i2) Bendros energijos sąnaudos vienam darbuotojui, kai darbuotojų skaičius išreiškiamas etato ekvivalentais (EE), per metus, išreikštos galutinės energijos kiekiu (kWh/EE per metus)<br>Jei yra duomenų, šis energijos kiekis taip pat gali būti skaidomas pagal šias kategorijas:<br>— patalpų šildymas (kWh/EE per metus),<br>— patalpų vėsinimas (kWh/EE per metus),<br>— apšvietimas (kWh/EE per metus),<br>— kiti procesai, per kuriuos vartojama elektros energija (kWh/EE per metus). | |
| i3) Bendros pirminės energijos sąnaudos patalpų ploto vienetui arba EE per metus (kWh/$m^2$ per metus, kWh/EE per metus) | |
| i4) Bendras per metus išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis patalpų ploto vienetui arba EE (kg $CO_2$ ekv./$m^2$ per metus, kg $CO_2$ ekv./EE per metus) | |

([1]) Patalpų plotas gali būti apskaičiuojamas atsižvelgiant į pastato naudingojo paviršiaus plotą, pavyzdžiui, energinio naudingumo sertifikatuose nurodytą paviršiaus plotą.

3.1.2. *Vandens suvartojimo valdymas ir mažinimas*

GAVP yra laikantis ciklo „planuoti, daryti, tikrinti, veikti“ principų viešojo administravimo įstaigai priklausančiuose arba jos valdomuose biuruose įgyvendinti vandens vartojimo valdymo priemones, imantis šių veiksmų:

— dažnai rinkti vandens suvartojimo duomenis arba juos nuolat stebėti; gali būti renkami pastato lygmens duomenys, atitinkamo pastato zonos, kurioje vartojamas vanduo (pvz., fojė, biurų, valgyklos / kavinės), duomenys ir duomenys pagal galutinio vartojimo kategoriją (pvz., tualetuose, virtuvėse),

— analizuoti duomenis, nustatyti tikslus, nustatyti pažangos kriterijus ir juos naudoti faktinio vandens suvartojimo rodikliams palyginti,

— parengti vandens suvartojimo mažinimo strategiją ir veiksmų planą (pvz., įtaisyti taupiuosius čiaupus, dušo galvutes ir slėgio mažinimo vožtuvus, juos reguliariai prižiūrėti, įrengti lietaus vandens surinkimo sistemas).

Taikymo galimybės

Ši GAVP gali būti plačiai taikoma viešojo administravimo įstaigų turimuose arba valdomuose biurų pastatuose, jei apie vandens suvartojimo duomenų stebėjimo ir rinkimo sistemų įdiegimo sąnaudos atsiperka sutaupius numatytą vandens kiekį. Nuomojamuose pastatuose veiksmai, kurių gali reikėti imtis įgyvendinant šią GAVP, gali būti labiau apriboti.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i5) Bendros vandens sąnaudos per metus vienam EE ($m^3$/EE per metus), išskaidytos pagal šias kategorijas (jei aktualu):<br>— vandentiekio vandens sąnaudos ($m^3$/EE per metus),<br>— surinkto lietaus vandens sąnaudos ($m^3$/EE per metus),<br>— išvalytų paplavų sąnaudos ($m^3$/EE per metus)<br>i6) Bendros vandens sąnaudos per metus pagal patalpų vidaus plotą ($m^3/m^2$ per metus), išskaidytos pagal šias kategorijas (jei aktualu):<br>— vandentiekio vandens sąnaudos ($m^3/m^2$ per metus),<br>— surinkto lietaus vandens sąnaudos ($m^3/m^2$ per metus),<br>— išvalytų paplavų sąnaudos ($m^3/m^2$ per metus) | b1) Bendros biurų pastatų vandens sąnaudos yra mažesnės nei 6,4 $m^3$/EE per metus |

3.1.3. *Atliekų susidarymo valdymas ir mažinimas*

GAVP yra viešojo administravimo įstaigoms priklausančiuose arba jų valdomuose biuruose įgyvendinti pažangias atliekų tvarkymo priemones, grindžiamas:

— prevencija: nustatyti bepopieres procedūras ir archyvus, užtikrinti įrangos ir reikmenų tvarumą (pvz., vykdant žaliąjį viešąjį pirkimą; žr. 3.11 skirsnį), sudaryti sąlygas pakartotinai naudoti biuro baldus ir įrangą (pvz., sukurti esamos nebereikalingos įrangos, baldų ir raštinės reikmenų internetinį registrą ir užtikrinti, kad, prieš įsigydami naujų daiktų, visos tarnybos ir darbuotojai pirmiausiai peržiūrėtų tą registrą; naudotis profesionaliomis valymo, remonto ir priežiūros paslaugomis siekiant pailginti daiktų naudojimo trukmę); skatinti darbuotojus naudoti daugkartinius puodelius, o ne vienkartinius plastikinius puodelius; posėdžių patalpose ar viešosiose erdvėse pastatyti vandens automatų (be plastikinių puodelių), o ne tiekti vandenį plastikiniuose buteliuose,

— atskyrimu: siekiant sumažinti susidarančių galutinių atliekų kiekį, pastatyti lengvai prieinamas visų rūšių dažniausiai susidarančioms atliekoms skirtas šiukšlių dėžes ir įrengti visų kitų rūšių atliekų rūšiavimo punktus; pirkti iš perdirbti tinkamų medžiagų pagamintą įrangą ir reikmenis,

— stebėsena: reguliari visų rūšių susidarančių atliekų (pvz., atskirai surenkamų atliekų frakcijų, galutinių atliekų, pavojingų atliekų) kiekio apskaita pagal atliekų rūšis; tai gali būti pasiekta parengiant tinkamus strateginius dokumentus ir įtraukiant įvairių tarnybų darbuotojus.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos, ji gali būti pritaikoma prie konkrečios biuro veiklos. Įgyvendinant konkrečią priemonę (pvz., atliekas rūšiuojant į atskiras frakcijas) turėtų būti atsižvelgiama į konkrečias sąlygas (pvz., į tai, kokių rūšių atliekų susidaro, ar vietoje yra teikiamos tam tikrų rūšių atliekų perdirbimo paslaugos, taip pat į vietos teisės aktus ir atliekų tvarkymo sąnaudas).

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i7) Bendras per metus susidarantis biuro atliekų kiekis vienam EE (kg/EE per metus)<br>i8) Bendras per metus pakartotinai naudojamų baldų, įrangos ir raštinės reikmenų kiekis (kg/EE per metus, neįsigytų prekių vertė EUR/EE per metus)<br>i9) Perdirbti atiduodamos biuro atliekos (procentinė visų atliekų svorio dalis) (proc.)<br>i10) Galutinės biuro atliekos ([1]) (procentinė visų atliekų svorio dalis) (proc.) | b2) Į sąvartyną visai neišvežama biurų pastatuose susidarančių atliekų<br>b3) Bendras biurų pastatuose susidarantis atliekų kiekis yra mažesnis nei 200 kg/EE per metus |

([1]) Galutinės atliekos – atliekų dalis, neatiduota pakartotinai naudoti, perdirbti, kompostuoti ar anaerobiškai skaidyti.

3.1.4. *Biuro popieriaus ir reikmenų naudojimo mažinimas*

GAVP yra:

— įgyvendinti ir skatinti taikyti vidaus procedūras (pvz., bepopieres procedūras, kaip antai elektroninius darbo srautus, e. parašus ir elektroninius archyvus, nespausdinti dokumentų posėdžiams, nespausdinti naujienlaiškių / ataskaitų, nustatyti automatinio dvipusio spausdinimo funkciją), kad darbuotojams ir visuomenei būtų lengviau išvengti biuro popieriaus (t. y. kopijuoklių / spausdintuvų popieriaus) ir reikmenų (t. y. visų biuruose naudojamų reikmenų, kaip antai rašiklių, pieštukų, žymeklių, bloknotų) naudojimo ir taip sumažinti jų poreikį,

— vykdyti žaliąjį viešąjį pirkimą (žr. 3.11 skirsnį), kad būtų skatinama rinktis mažesnio poveikio reikmenis, pavyzdžiui, mažesnės gramatūros biuro popierių, ilgiau naudojamus, pakartotinai pripildomus gaminius, taip pat alternatyvas, kurių poveikis aplinkai arba toksiškumas yra mažas.

Taikymo galimybės

Ši GAVP gali būti plačiai taikoma visose viešojo administravimo įstaigose.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i11) Sunaudojamas biuro popieriaus lapų skaičius ([1]) vienam EE per dieną (lapų skaičius/EE per darbo dieną) | b4) Bendras sunaudojamas biuro popieriaus kiekis yra mažesnis nei 15 A4 formato lapų/EE per darbo dieną |
| i12) Viso įsigyjamo biuro popieriaus dalis, kurią sudaro aplinkai nekenksmingas sertifikuotas biuro popierius (proc.) | b5) 100 % sunaudojamo biuro popieriaus yra perdirbama arba jam yra suteiktas ISO I tipo ekologinis ženklas ([2]) (pvz., ES ekologinis ženklas) |
| i13) Suma, už kurią per metus įsigyjama biuro reikmenų, vienam EE (EUR/EE per metus) | |

([1]) Įvairaus dydžio popieriaus lapų (pvz., A4, A3) skaičių galima perskaičiuoti į A4 formato lapų skaičiaus ekvivalentą (pvz., vienas A3 formato lapas atitinka du A4 formato lapus).

([2]) Tarptautinė standartizacijos organizacija (ISO) parengė ir į aplinkosaugos standartų seriją ISO 14000 įtraukė aplinkosauginiam ženklinimui skirtą serijėlę (ISO 14020), apimančią trijų tipų ženklinimo sistemas. Todėl I tipo ekologinis ženklas yra trečiosios šalies pagal daugelį kriterijų sukurtas ženklas. ES lygmens pavyzdys – „ES ekologinis ženklas“, nacionalinio ar daugiašalio lygmens pavyzdžiai – „Blauer Engel“, „Austrian Ecolabel“ ir „Nordic Swan“.

3.1.5. *Kelionių į darbą ir dalykinių kelionių poveikio aplinkai mažinimas*

GAVP yra mažinti kelionių į darbą ir dalykinių kelionių poveikį aplinkai imantis šių veiksmų:

— motyvuojant darbuotojus ir keičiant elgseną, kad keliaujant į darbą būtų naudojamasi tvaresniu transportu (pvz., skaitmeninėmis priemonėmis rengiant kampanijas, teikiant ekonomines paskatas / įgyvendinant atgrasomąsias priemones, rengiant socialinius žaidimus arba teikiant atlygiu grindžiamas paskatas),

— rengiant visos organizacijos darbuotojų kelionių planus, kuriais būtų skatinama į darbą važiuoti ir į dalykines keliones vykti tvarių rūšių transportu (pvz., sudarant susitarimą su vietos viešojo transporto paslaugų teikėjais, kad maršrutai būtų priderinti prie į darbą važinėjančių asmenų poreikių; numatant dalykinių kelionių vadinamąjį anglies dioksido biudžetą,

— į transporto paslaugų viešųjų pirkimų reikalavimus įtraukiant griežtus tvarumo kriterijus (pvz., į trumpas keliones vykti traukiniu, o ne skristi lėktuvu; teikti pirmumą tiesioginiams skrydžiams arba daugiarūšiam vežimui, o ne jungiamiesiems skrydžiams),

— mažinant kelionių į darbą automobiliu, jei yra viešasis transportas, skaičių ir skatinant efektyviai naudotis automobiliais (pvz., skatinant darbuotojus dalytis vienu automobiliu ir taip mažinti atvejų, kai automobiliu važiuoja tik vienas keleivis, skaičių),

— sudaryti galimybę darbuotojams dirbti lanksčiomis sąlygomis ir taip apskritai mažinti transporto poreikius (pvz., suteikiant galimybę dirbti nuotoliniu būdu ir dirbti namuose, įdiegiant virtualiesiems posėdžiams rengti reikalingą infrastruktūrą).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visų rūšių ir dydžių viešojo administravimo įstaigos. Tačiau įgyvendintinos konkrečios priemonės skiriasi atsižvelgiant į vietos sąlygas, pavyzdžiui, geografinę padėtį ir į tai, ar yra viešasis transportas.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i14) Įgyvendinamos priemonės, kuriomis skatinama į darbą važinėti tvariu transportu (taip arba ne) | |
| i15) Darbuotojų, kurie kasdien į darbą važiuoja automobiliu po vieną, procentinė dalis (proc.) | |
| i16) Darbuotojų, kurie bent tris kartus per savaitę į darbą vyksta pėsčiomis, dviračiu arba viešuoju transportu, procentinė dalis (proc.) | b6) Įgyvendinamos priemonės, kuriomis darbuotojai skatinami į darbą važinėti tvariu transportu |
| i17) Visas per metus dėl dalykinių kelionių išmetamas $CO_2$ ekv. kiekis (tonų $CO_2$ ekv. per metus) | b7) Numatytas visų dalykinių kelionių vadinamasis anglies dioksido biudžetas |
| i18) Visas per metus dėl dalykinių kelionių išmetamas $CO_2$ ekv. kiekis vienam EE (kg $CO_2$ ekv./EE per metus) | b8) Vaizdo konferencijų įranga yra prieinama visiems darbuotojams, yra vykdoma jos naudojimo stebėsena ir skatinama ja naudotis |
| i19) Numatytas visų dalykinių kelionių vadinamasis anglies dioksido biudžetas (taip arba ne) | |
| i20) Vaizdo konferencijų įrangos prieinamumas visiems darbuotojams, jos naudojimo stebėsena ir propagavimas (taip arba ne) | |

3.1.6. *Valgyklų ir kavinių poveikio aplinkai mažinimas*

GAVP yra:

— perkant valgyklų ar kavinių teikiamas paslaugas arba perkant įstaigoje veikiančioms valgykloms ir kavinėms skirtą maistą ir gėrimus taikyti tvarumo reikalavimus, kaip antai reikalavimą tiekti sezoninį, ekologišką maistą, užtikrinti galimybę rinktis vegetarišką / veganišką maistą bei vengti (jei yra galimybių) pateikti produktus vienkartinėse plastikinėse pakuotėse; rinktis paslaugų teikėjus, kurie gali teikti paslaugas nenaudodami vienkartinių plastikinių daiktų, kaip antai puodelių, kitų indų ir stalo įrankių (taip pat žr. 3.11 skirsnį),

— rengti darbuotojų motyvavimo kampanijas, kuriomis skatinama rinktis tvarų maistą,

— skatinti keisti elgseną valgyklose ir kavinėse – pasirinkti tam tikrą maisto produktų pateikimo modelį (t. y. pakeisti maisto produktų pateikimo tvarką, kad tam tikrą maisto produktą būtų galima rinktis natūraliai arba automatiškai) ir taikyti tam tikrą kainodaros politiką (t. y. nustatyti mažesnę kainą už tvaresnius maisto produktus),

— įgyvendinti politiką, kuria siekiama mažinti maisto švaistymą, – mažinti maisto porcijas, siūlyti įvairaus dydžio porcijas, atidžiai iš anksto planuoti meniu ir pan.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visų rūšių ir dydžių viešojo administravimo įstaigos, kuriose yra valgyklų ar kavinių.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i21) Patiekiamų maisto produktų, kurių poveikis aplinkai yra mažas (pvz., sezoninių, ekologiškų maisto produktų), procentinė dalis (viso įsigyto maisto dalis, kurią sudaro maisto produktai, kurių poveikis aplinkai yra mažas (proc.)) | — |
| i22) Susidarančių maisto atliekų kiekis vienai patiektai porcijai (g/porcijai) | |
| i23) Maisto atliekų, atiduodamų anaerobiškai skaidyti, procentinė dalis (viso maisto atliekų kiekio tonomis dalis, kurią sudaro atiduodamos anaerobiškai skaidyti atliekos (proc.)) | |

3.1.7. *Posėdžių ir renginių organizavimo poveikio aplinkai mažinimas*

GAVP yra:

— taikyti tvarią renginių valdymo sistemą; valdymo sistemą gali įdiegti pati viešojo administravimo įstaiga ir (arba) turėtų būti ieškoma tokią sistemą turinčių rangovų / tiekėjų; tiekėjai ir viešbučiai taip pat gali taikyti aplinkosaugos vadybos sistemą (pvz., EMAS),

— palaikyti ryšius su visais suinteresuotaisiais subjektais (nuo tiekėjų iki atstovų ir platesnės visuomenės) ir su prisidedančiais prie renginio organizavimo arba jame dalyvaujančiais asmenimis – dėl priemonių, kurių jie gali imtis siekdami sumažinti dalyvavimo renginyje poveikį aplinkai (pvz., naudodami tinkamas atskiras šiukšlių dėžes, rinkdamiesi naudoti vandentiekio vandenį ir daugkartinius vandens butelius, taip pat rinkdamiesi tvarias transporto priemones),

— renginio ar posėdžio vietą rinktis atsižvelgiant į aplinkosaugos kriterijus (pvz., kad vieta būtų lengvai pasiekiama viešuoju transportu, kad pastato poveikis aplinkai būtų mažesnis, kad renginio vietoje būtų įdiegta aplinkosaugos vadybos sistema),

— posėdžiams ir renginiams organizuoti reikalingus produktus ir paslaugas rinktis vykdant žaliąjį viešąjį pirkimą (žr. 3.11 skirsnį) ir mažinti suvenyrų ir konferencijų medžiagos (pvz., informacinių lapelių, atmintukų, ženklelių) kiekį,

— pirkti maitinimo paslaugas arba maistą ir gėrimus iš įstaigoje veikiančių maitinimo paslaugų teikėjų – tai daryti taikant tvarumo reikalavimus, kaip antai reikalavimą tiekti sezoninį, ekologišką maistą, ir užtikrinant galimybę rinktis vegetarišką / veganišką maistą bei vengiant (esant galimybių) pateikti produktus vienkartinėse plastikinėse pakuotėse; rinktis paslaugų teikėjus, kurie gali teikti paslaugas nenaudodami vienkartinių plastikinių indų, puodelių ir stalo įrankių, ir pastatyti vandens automatų, o ne tiekti vandenį buteliuose (taip pat žr. 3.1.6 ir 3.11 skirsnius).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visų rūšių ir dydžių viešojo administravimo įstaigos, organizuojančios posėdžius ir renginius.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i24) Tiekėjų, taikančių pripažintą tvarią renginių valdymo sistemą (pvz., ISO20121) arba aplinkosaugos vadybos sistemą (pvz., EMAS), dalis (proc.) | — |
| i25) Su renginių organizavimu susijusių konkursų, kurių kriterijuose yra daroma nuoroda į pripažintą renginių valdymo sistemą (pvz., ISO 20121) arba aplinkosaugos vadybos sistemą (pvz., EMAS), dalis (proc.) | |

3.2. **Tvarios energetikos ir klimato kaitos srities geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas vietos valdžios institucijoms – tiek joms atliekant administravimo ir paslaugų teikimo funkciją ir vykdant įvairias tiesiogines operacijas, kurias atliekant vartojama energija, tiek joms atliekant patariamąjį vaidmenį teritorijoje, už kurią jos atsakingos. Šiame skirsnyje aptariama GAVP yra suskirstyta į keturias grupes:

— politikos srities GAVP, susijusi su politikos priemonėmis, kurias vietos valdžios institucija gali įgyvendinti skatindama vartoti tvarią energiją tiek įstaigoje, tiek administruojamoje teritorijoje, taip pat skatindama švelninti klimato kaitą ir prie jos prisitaikyti,

— GAVP, susijusi su tiesioginėmis operacijomis ir su tuo, kaip vietos valdžios institucijos gali mažinti savo pastatų ir infrastruktūros energijos sąnaudas ir pereiti prie atsinaujinančiųjų išteklių energijos,

— GAVP, susijusi su savivaldybių atliekama reguliavimo ir planavimo funkcija,

— GAVP, susijusi su savivaldybių įtaka jų teritorijoje, su pavyzdžiu, kurį gali rodyti viešasis sektorius, ir su tuo, kaip vietos valdžios institucijos gali paskatinti gyventojus ir organizacijas imtis veiksmų.

**Politikos srities GAVP**

3.2.1. *Savivaldybės teritorijos energijos sąnaudų ir išmetamo teršalų kiekio registro sudarymas*

GAVP yra:

— sistemingai rinkti savivaldybės teritorijos energijos sąnaudų ir išmetamo teršalų kiekio duomenis; į registrą įtraukiami visos teritorijos visų sektorių (įskaitant pramonės, prekybos / paslaugų, žemės ūkio, statybos, būstų ir transporto sektorius) energijos sąnaudų ir išmetamo teršalų kiekio duomenys,

— viešai skelbti surinktus duomenis ir juos naudoti nustatant veiksmus, kurių reikia imtis, kad būtų sumažintas teritorijoje išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis (žr. 3.2.2 skirsnį).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i26) Visas savivaldybės teritorijoje per metus išmetamas anglies dioksido kiekis: absoliutusis (t $CO_2$ ekv.) ir vienam gyventojui (kg $CO_2$ ekv. gyventojui) | — |
| i27) Energijos sąnaudos savivaldybės teritorijoje vienam gyventojui per metus, išreikštos galutinės energijos kiekiu (kWh gyventojui) | |

3.2.2. *Savivaldybės energetikos ir klimato kaitos švelninimo veiksmų plano parengimas ir įgyvendinimas*

GAVP yra remiantis energijos sąnaudų ir išmetamo teršalų kiekio registru parengti savivaldybės energetikos ir klimato kaitos švelninimo veiksmų planą (žr. 3.2.1 skirsnį). Šiame veiksmų plane yra pateikiami mokslu ir įrodymais pagrįsti trumpalaikiai ir ilgalaikiai tikslai, kuriuos galima pasiekti įgyvendinus keletą nustatytų veiksmų (pvz., sumažinus privačių pastatų ir įmonių energijos sąnaudas, sumažinus savivaldybės pastatų bei vietos viešųjų tarnybų energijos sąnaudas, pagerinus viešąjį transportą).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i28) Parengtas savivaldybės energetikos ir klimato kaitos švelninimo veiksmų planas, kuriame nurodyti tikslai ir veiksmai (taip arba ne)<br>i26) Visas savivaldybės teritorijoje per metus išmetamas anglies dioksido kiekis: absoliutusis (t $CO_2$ ekv.) ir vienam gyventojui (kg $CO_2$ ekv. gyventojui)<br>i27) Energijos sąnaudos savivaldybės teritorijoje vienam gyventojui per metus, išreikštos galutinės energijos kiekiu (kWh gyventojui) | b9) Parengtas energijos sąnaudų ir išmetamo teršalų kiekio registru pagrįstas savivaldybės energetikos ir klimato kaitos švelninimo veiksmų planas, kuriame nurodyti tikslai ir veiksmai |

3.2.3. *Prisitaikymo prie klimato kaitos savivaldybės teritorijoje strategijos parengimas ir įgyvendinimas*

GAVP yra parengti savivaldybės teritorijos holistinę prisitaikymo prie klimato kaitos strategiją, kuria remiantis būtų galima apsaugoti sukurtą ir gamtinę aplinką nuo neigiamo klimato kaitos poveikio (pvz., potvynių, karščio bangų, sausrų). Prisitaikymo prie klimato kaitos strategija gali būti grindžiama kitomis vietos ir regiono prisitaikymo strategijomis, užtikrinant jų tarpusavio sąsają. Ši strategija turi derėti su kitų susijusių sričių politika ir strateginiais dokumentais (pvz., vandentakių valdymo planais) ir į ją turėtų būti atsižvelgiama įgyvendinant tą politiką ir tuos dokumentus.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos. Prisitaikymo prie klimato kaitos strategijos taikymo sritis turėtų būti nustatoma atsižvelgiant į konkrečias su viešojo administravimo įstaiga susijusias aplinkybes. Kuriant strategijoje numatytas priemones reikia atsižvelgti į numatomą klimato kaitos poveikį įstaigos administruojamai teritorijai.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i29) Parengta savivaldybės teritorijos holistinė prisitaikymo prie klimato kaitos strategija (taip arba ne)<br>i30) Įgyvendinant strategiją saugomų namų ir įmonių procentinė dalis (proc.) | b10) Parengta savivaldybės teritorijos holistinė prisitaikymo prie klimato kaitos strategija |

**GAVP, susijusi su tiesioginėmis operacijomis**

3.2.4. *Taupiosios gatvių apšvietimo sistemos įrengimas*

GAVP yra:

— atlikti gatvių apšvietimo sistemos auditą,

— patobulinti šviestuvus, kad šviesa nesklistų į viršų ir kad apšvietimas nebūtų pernelyg intensyvus, taip pat padidinti naudingą apšvietimą,

— sumažinti apšvietimo lygį atsižvelgiant į tikrus poreikius (t. y. vengti per stipraus apšvietimo),

— keičiant lempas naujomis rinktis energiją itin taupančias technologijas (pvz., LED) ir atsižvelgti į šviesos šaltinio ilgaamžiškumą, spalvų perteikimo rodiklį ([9]) ir šviesos spalvinę temperatūrą ([10]),

— mažinti šviesos ryškumą naktį (t. y. vėlai vakare sumažinti apšvietimą),

— įdiegti pažangią gatvių apšvietimo sistemą (pvz., naudoti jutiklius, kad apšvietimas būtų laikinai padidintas užfiksavus, jog esama žmonių).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos, kurios tiesiogiai arba netiesiogiai (per viešąją arba privačią bendrovę) valdo gatvių apšvietimo paslaugų teikimą. Investicijos, kurių reikia išvardytoms priemonėms įgyvendinti, kai kuriais atvejais gali būti vienas iš apribojimų ir paveikti konkrečių įgyvendintinų priemonių pasirinkimą, bet paprastai sutaupius energijos gautų lėšų suma viršija investicijų sumą ir investicijų atsipirkimo laikotarpis yra priimtinas.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i31) Gatvių apšvietimo energijos sąnaudos vienam gyventojui per metus (kWh gyventojui per metus)<br>i32) Gatvių apšvietimo energijos sąnaudos vienam apšviestos gatvės kilometrui per metus (kWh/km per metus) | b11) Gatvių apšvietimo energijos sąnaudos vienam kilometrui yra mažesnės nei 6 MWh/km per metus |

3.2.5. *Viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumo didinimas*

GAVP yra didinti viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumą ir mažinti jų energijos sąnaudas. Tai gali būti pasiekta didinant pastato apvalkalo (sienų, stogo ir langų stiklų) energinį naudingumą ir vientisumą bei sandarumą, taip pat įdiegiant efektyviai energiją naudojančius įrenginius ir energijos sistemas.

Galima pasiekti, kad tiek naujų, tiek esamų viešųjų pastatų energinis naudingumas būtų geresnis nei nacionaliniuose statybos kodeksuose ([11]) nustatyti minimalieji standartai, ir dar prieš įsigaliojant ES įpareigojimui ([12]) jie būtų suprojektuoti ar renovuoti taip, kad beveik nevartotų energijos.

Nustatant pastatų energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemones reikia atsižvelgti ne tik į siektiną energinį naudingumą, bet ir į bendrą poveikį aplinkai per visą pastatų gyvavimo ciklą ([13]). Tą poveikį būtų galima sumažinti, be kita ko, renkantis tvarias statybines medžiagas, kurių įkūnytoji pirminė energija yra maža, projektavimo etapu užtikrinant pastato adaptyvumą, kad ateityje būtų nesudėtinga jį perplanuoti ir renovuoti (pvz., lanksčiai suplanuoti pastatai), taip pat galimybę statybines medžiagas ir elementus išmontuoti, kad juos būtų galima pakartotinai naudoti ir perdirbti.

([9]) Lempos spalvų perteikimo rodiklis rodo žmogaus akies pajėgumą atskirti spalvas esant tokiai šviesai. Aukštą spalvų perteikimo rodiklį reikia užtikrinti vietose, kur svarbu tinkamai atpažinti spalvas.

([10]) Lemputės, skleidžiančios ryškią baltą / šaltą šviesą, gali neigiamai veikti vietos fauną.

([11]) 2010 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/31/ES dėl pastatų energinio naudingumo (OL L 153, 2010 6 18, p. 13) (Pastatų energinio naudingumo direktyva (PEND)) reikalaujama, kad valstybės narės nustatytų minimalius pastatų energinio naudingumo standartus, kurie turi būti įtraukti į nacionalinius statybos kodeksus. Direktyvoje nustatyta lyginamosios analizės sistema siekiant palaipsniui padidinti tų energijos vartojimo efektyvumo reikalavimų užmojus ir juos nuolat peržiūrėti.

([12]) PEND reikalaujama, kad iki 2020 arba 2018 m. visuose naujuose pastatuose, jeigu juose įsikuria valdžios institucijos arba jeigu jie joms priklauso, būtų suvartojama labai mažai arba beveik nevartojama energijos (energijos beveik nevartojantys pastatai).

([13]) Šiuo metu Europos Komisija išbando savanorišką atskaitomybės sistemą „Level(s)“, skirtą pastatų bendram tvarumui per visą jų gyvavimo ciklą įvertinti. Daugiau informacijos pateikiama adresu http://ec.europa.eu/environment/eussd/buildings.htm.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos, jei jos gali skirti reikiamų finansinių išteklių viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumui padidinti. Šią GAVP gali būti sunkiau įgyvendinti nuomojamuose pastatuose. Be to, pastato savybės (pvz., senas pastatas) lemia tai, koks energinis naudingumas gali būti pasiektas kiekvienu konkrečiu atveju.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i1) Bendros energijos sąnaudos patalpų ploto vienetui per metus, išreikštos galutinės energijos kiekiu (kWh/$m^2$ per metus) | b12) Nauji pastatai projektuojami taip, kad bendros pirminės energijos sąnaudos (įskaitant visus vartojimo atvejus) būtų mažesnės nei 60 kWh/$m^2$ per metus |
| i33) Bendros pirminės energijos sąnaudos patalpų ploto vienetui per metus (kWh/$m^2$ per metus) | b13) Esami renovuojami pastatai projektuojami taip, kad bendros pirminės energijos sąnaudos (įskaitant visus vartojimo atvejus) būtų mažesnės nei 100 kWh/$m^2$ per metus |

3.2.6. *Socialinių būstų energijos vartojimo efektyvumo didinimas*

GAVP yra didinti socialinių būstų pastatų – tiek esamų renovuojamų, tiek naujų pastatų – energijos vartojimo efektyvumą, kaip aprašyta pirmiau skirsnyje apie viešuosius pastatus (žr. 3.2.5 skirsnį). GAVP yra įtraukti vietos gyventojus į socialinių būstų renovavimo planavimo arba naujų socialinių būstų projektavimo procesą siekiant atsižvelgti į jų poreikius ir suteikti jiems žinių apie energijos beveik nevartojančių pastatų naudą ir gyvenimą tokiuose pastatuose.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti socialinius būstus valdančios viešojo administravimo įstaigos. Tai, kad reikia nemažų investicijų, gali būti svarbi kliūtis, trukdanti taikyti šią GAVP. Tačiau susijusi socialinė nauda (didesnė gerovė, mažesnis energijos nepriteklius) ir finansinė nauda (lėšų sutaupymas sutaupius energijos, jei už ją mokama centralizuotai, arba tai, kad daugiau gyventojų moka už nuomą, jei jie yra atsakingi už mokesčius už pačių suvartotą energiją) yra didesnė už investicijų naštą.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i1) Bendros energijos sąnaudos patalpų ploto vienetui per metus, išreikštos galutinės energijos kiekiu (kWh/$m^2$ per metus) | b12) Nauji pastatai projektuojami taip, kad bendros pirminės energijos sąnaudos (įskaitant visus vartojimo atvejus) būtų mažesnės nei 60 kWh/$m^2$ per metus |
| i33) Bendros pirminės energijos sąnaudos patalpų ploto vienetui per metus (kWh/$m^2$ per metus) | b13) Esami renovuojami pastatai projektuojami taip, kad bendros pirminės energijos sąnaudos (įskaitant visus vartojimo atvejus) būtų mažesnės nei 100 kWh/$m^2$ per metus |

3.2.7. *Viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumo užtikrinimas sudarant sutartis dėl energijos vartojimo efektyvumo*

GAVP yra sudaryti sutartis dėl energijos vartojimo efektyvumo viešuosiuose pastatuose. Viešojo administravimo įstaiga paskiria energijos taupymo paslaugų bendrovę (EPB), kad ši nustatytų, kokių reikia viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonių, jas sukurtų, pritaikytų praktiškai, suteiktų garantiją, kad bus pasiektas numatytas energijos sutaupymo lygis, prisiimtų atsakomybę už investicijų riziką ir daugeliu atvejų pasirūpintų projektų finansavimu. Taip viešojo administravimo įstaigos gali padidinti viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumą ir joms nereikia iš anksto finansuoti investicinių sąnaudų.

Sutartys dėl energijos vartojimo efektyvumo yra dviejų rūšių:

— sutartys, kuriomis numatoma dalytis sutaupytas lėšas, – EPB ir viešojo administravimo įstaiga nustatytą laiką iš anksto nustatytu santykiu dalijasi sutaupytas lėšas,

— sutartys, kuriomis numatomas garantuotas sutaupytas kiekis, – EPB garantuoja viešojo administravimo įstaigai, kad bus sutaupytas tam tikras energijos kiekis, taigi ši gauna mažesnes sąskaitas už energiją. Tačiau tikrasis sutaupytas kiekis yra didesnis už garantuotą ir šis skirtumas atitenka EPB.

Taikymo galimybės

Visos viešojo administravimo įstaigos gali sudaryti sutartis dėl energijos vartojimo efektyvumo siekdamos padidinti savo pastatų energijos vartojimo efektyvumą. Tačiau tai ypač aktualu toms viešojo administravimo įstaigoms ir (arba) tiems projektams, kuriems dėl nepakankamų finansinių pajėgumų arba nepakankamų energijos vartojimo efektyvumo techninių ar valdymo pajėgumų būtų sunku rasti reikiamų investicijų.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i34) Viešojo administravimo įstaigos bendrų energijos sąnaudų, kurioms taikomos sutartys dėl energijos vartojimo efektyvumo, procentinė dalis (proc.) | — |

3.2.8. *Esamų viešųjų pastatų energinio naudingumo didinimas vykdant stebėseną, taikant energijos valdymo sistemas ir skatinant elgsenos pokyčius*

GAVP yra:

— mokyti pagrindinius už pastatų ir energijos valdymą tiesiogiai atsakingus darbuotojus energijos vartojimo efektyvumo didinimo klausimais; mokymą turi sudaryti teorinė ir praktinė dalys, turi būti naudojamasi tinkamais vadovėliais ir vadovais,

— įtraukti visus darbuotojus į veiksmus, turinčius įtakos energijos sąnaudų dydžiui (pvz., išjungti šviesą, nustatyti tinkamą patalpos temperatūrą), ypatingą dėmesį skiriant labai svarbiems ir įtakingiems darbuotojams (pvz., elgseną keisti skatinančius asmenis),

— planuoti ir vykdyti motyvavimo keisti elgseną kampanijas siekiant skatinti efektyviai vartoti energiją viešojo administravimo įstaigose; visų pirma reikia nustatyti kiekvienos kampanijos tikslinę auditoriją, o paskui galima deramai skatinti tikslinės grupės darbuotojus imtis konkrečių energijos vartojimo efektyvumo didinimo veiksmų,

— gauti energijos naudingumo sertifikatus ir pastatuose iškabinti skirtus energijos vartojimo efektyvumo sertifikatus – juose nurodomas įvertintas pastato energinis naudingumas; šiuos sertifikatus galima laikyti gerai matomoje vietoje arba, rengiant konkrečias informuotumo didinimo kampanijas, jais naudotis kaip motyvavimo priemone.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i1) Bendros energijos sąnaudos patalpų ploto vienetui per metus, išreikštos galutinės energijos kiekiu (kWh/$m^2$ per metus)<br>i35) Darbuotojų, kurie praėjus metams nuo informuotumo didinimo kampanijos pradžios vis dar dalyvauja veikloje, procentinė dalis (proc.)<br>i36) Mokymo aplinkosaugos klausimais valandų skaičius vienam EE per metus (val./EE per metus) | — |

3.2.9. *Centralizuoto šilumos ir (arba) vėsumos tiekimo sistemų įrengimas*

GAVP yra įrengti centralizuoto šilumos ir (arba) vėsumos tiekimo sistemas siekiant tiekti į viešuosius pastatus ir (arba) namų ūkius atitinkamai šilumą ir karštą vandenį arba vėsumą. Šilumą ir vėsumą gaminant centralizuotai, į sistemą tiekiama šiluma ir (arba) vėsuma gali būti gaunama iš kogeneracinių sistemų arba trigeneracinių jėgainių. Jei yra galimybių, papildomą naudą aplinkai galima pasiekti šiose sistemose naudojant atsinaujinančiuosius biomasės išteklius, geoterminę energiją arba pramonės įmonių atliekinę šilumą.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos. Ji ypač aktuali užstatant naujas teritorijas ir iš esmės renovuojant viešųjų pastatų kompleksus arba kitą viešąją infrastruktūrą (pvz., baseinus). Tam tikrų apribojimų gali atsirasti retai gyvenamose teritorijose ir vietose, kur šilumos ir vėsumos reikmės labai svyruoja.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i37) Šilumos arba vėsumos tiekimo sistemos per metus išmetamas $CO_2$ kiekis iki ir po centralizuoto šilumos ir (arba) vėsumos tiekimo sistemos įrengimo, išreikštas absoliučiuoju dydžiu arba tenkantis šildomų ar vėsinamų pastatų ploto vienetui (t $CO_2$ ekv., kg $CO_2$ ekv./$m^2$) | — |

3.2.10. *Vietos atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir labai mažos galios kogeneracinių sistemų įrengimas viešuosiuose ir socialinių būstų pastatuose*

GAVP yra įdiegti viešuosiuose ir socialinių būstų pastatuose mažataršes technologijas siekiant patenkinti energijos reikmes. Tai gali būti saulės šiluminės energijos sistemos šilumai gaminti, vietoje montuojamos fotovoltinės plokštės elektrai gaminti arba, esant pakankamoms šilumos reikmėms, labai mažos galios kogeneracinės sistemos kartu šilumai ir elektrai efektyviau gaminti. Labai mažos galios kogeneracinės sistemos gali būti eksploatuojamos naudojant dujas, o dar didesnę naudą aplinkai būtų galima pasiekti naudojant biomasę, jei vietoje yra prieinamas tvarios biomasės šaltinis.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos. Tačiau atsižvelgiant į atsinaujinančiųjų energijos išteklių prieinamumą vietoje ir reikiamus finansinius išteklius, galimybė įdiegti konkrečius sprendimus gali būti ribota.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i38) Vietoje iš atsinaujinančiųjų išteklių pagamintos energijos kiekis patalpų ploto vienetui (kWh/$m^2$ per metus)<br>i39) Vietoje iš atsinaujinančiųjų išteklių pagamintos energijos dalis (proc.), palyginti su bendromis energijos sąnaudomis<br>i40) Vietoje taikant mažataršę technologiją pagamintos energijos dalis (proc.), palyginti su bendromis energijos sąnaudomis<br>i41) Vietoje iš atsinaujinančiųjų išteklių pagamintos elektros energijos dalis (proc.), palyginti su bendromis elektros energijos sąnaudomis<br>I42) Karšto vandens reikmių, kurios patenkinamos naudojant iš atsinaujinančiųjų išteklių vietoje pagamintą šilumą, procentinė dalis (proc.) | b14) Visa (100 %) viešajame pastate suvartota elektros energija yra pagaminta vietoje iš atsinaujinančiųjų išteklių<br>b15) Visas (100 %) viešajame pastate/socialinių būstų pastate suvartojamas karštas vanduo yra paruoštas naudojant iš atsinaujinančiųjų išteklių vietoje pagamintą šilumą |

**GAVP, susijusi su savivaldybių atliekamu reguliavimo ir planavimo vaidmeniu**

3.2.11. *Aukštesnių energijos vartojimo efektyvumo standartų ir su atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimu susijusių reikalavimų, kurių turi būti laikomasi įgyvendinant kraštotvarkos priemones dėl statomų naujų ir iš esmės renovuojamų pastatų, nustatymas vietos statybos taisyklėse ir miesto planavimo bei statybos leidimų išdavimo taisyklėse*

GAVP yra į vietos planavimo metodiką įtraukti nuostatą, kad teritorijoje statant naujus pastatus ir renovuojant senus pastatus turi būti laikomasi pavyzdinių energijos vartojimo efektyvumo standartų (t. y. turi būti užtikrinti aukšti energijos vartojimo efektyvumo rodikliai ir integruojamos energijos gamybos atsinaujinančiųjų išteklių sistemos). Būdamos savarankiškos dauguma savivaldybių gali siekti teigiamų pokyčių vietos lygmeniu, reikalaudamos geresnių rodiklių, nei nacionalinės teisės aktais nustatyta energijos vartojimo efektyvumo standartuose ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo reikalavimuose. Vietos planavimo metodikoje nustatyti reikalavimai gali būti reguliariai atnaujinami atsižvelgiant į statybos sektoriaus pokyčius ir naujus nacionalinius tikslus.

Be to, GAVP yra vykdant miestų planavimą ir išduodant statybos leidimus deramai atsižvelgti į energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos integravimo aspektus, kad būtų galima reikalauti, kad organizacijos ir gyventojai taikytų tvarius energetikos sprendimus, ir kad jie būtų skatinami tai daryti.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos, atliekančios pagrindinį vaidmenį nustatant vietos statybos kodeksą ir (arba) išduodant statybos leidimus. Tačiau nacionalinės teisės aktuose gali būti nustatyta apribojimų dėl dalykų, kurių gali reikalauti šios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i43) Nustatytos taisyklės, kuriose yra nurodyti aukštesni energijos vartojimo efektyvumo standartai ir su atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimu susiję reikalavimai (taip arba ne) | — |
| i44) Vietos statybos kodekse yra nustatytas reikalaujamas pastato energinio naudingumo lygis (kWh/$m^2$ per metus) | |
| i45) Nagrinėjant prašymus išduoti statybos leidimus sistemingai atsižvelgiama į energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos integravimo aspektus (taip arba ne) | |

**GAVP, susijusi su savivaldybių įtaka jų teritorijoje**

3.2.12. *Pavyzdinis viešojo sektoriaus vaidmuo*

GAVP yra:

— ryžtingai siekti viršyti esamus nacionalinius ar tarptautinius tikslus, susijusius su vietos valdžios institucijos energijos sąnaudomis savo įstaigoje ir jos administruojamos teritorijos energijos sąnaudomis, užtikrinant savivaldybės aukščiausių grandžių vadovų tvirtą įsipareigojimą ir susijusių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą,

— rodyti pavyzdį: savivaldybė gali įgyvendinti pavyzdinių priemonių ir pasiekti pavyzdinį energijos vartojimo efektyvumo lygį – tiek siekdama įrodyti, jog tai įmanoma, tiek skatindama vietos rinkos dalyvius taikyti tvarios energetikos sprendimus; savivaldybė taip pat gali įgyvendinti pavyzdinių projektų siekdama parodyti, kad ji yra įsipareigojusi laikytis tvarumo principų,

— veiksmingai bendrauti su plačiąja visuomene: viešojo administravimo įstaiga turi rodyti, kad imasi ryžtingų veiksmų, siekdama skatinti kitus suinteresuotuosius subjektus sekti jos pavyzdžiu,

— prisidėti prie paskatų sistemų kūrimo: sukurti vietos sistemų, skirtų gyventojų veiksmams, kuriais mažinamas jų daromas poveikis aplinkai, finansuoti,

— padėti įveikti institucines kliūtis, trukdančias taikyti tvarios energetikos sprendimus.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos viešojo administravimo įstaigos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i46) Įgyvendinama pavyzdinių ir parodomųjų projektų (taip arba ne) | — |
| i47) Visuose viešojo administravimo įstaigos pastatuose ir visose jos veiklos srityse yra pasiektas itin aukštas energinio naudingumo lygis (taip arba ne) | |

3.2.13. *Piliečių ir įmonių informavimo ir konsultavimo energijos vartojimo efektyvumo didinimo bei atsinaujinančiųjų išteklių energijos vartojimo klausimais paslaugos bei viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės ryšių užmezgimas*

GAVP yra:

— užmegzti strateginės partnerystės ryšius siekiant įtraukti plačiąją visuomenę į išmetamo anglies dioksido kiekio mažinimo programų rengimo ir įgyvendinimo veiklą,

— sukurti informavimo ir konsultavimo paslaugas siekiant padėti gyventojams ir įmonėms mažinti energijos sąnaudas,

— imtis įgyvendinti viešojo ir privačiojo sektorių energetikos projektus ir tokiuose projektuose dalyvauti: viešojo administravimo įstaigos gali užmegzti partnerystės ryšius su privačiojo sektoriaus organizacijomis, turinčiomis specialių žinių apie tai, kaip įgyvendinti projektus, kuriais didinamas energijos vartojimo efektyvumas ir skatinama vartoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją,

— remti bandomuosius mažataršių technologijų projektus: bandomieji projektai gali padėti įdiegti rinkoje sprendimus, kuriais didinamas energijos vartojimo efektyvumas ir skatinama vartoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją ir kuriuos gali taikyti administruojamos teritorijos organizacijos ir piliečiai.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos, atliekančios tam tikrą vaidmenį skatinant gyventojus ir įmones didinti energijos vartojimo efektyvumą ir (arba) vartoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i48) Viešojo administravimo įstaiga teikia informavimo ir konsultavimo energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos vartojimo klausimais paslaugas (taip arba ne)<br>i49) Viešojo administravimo įstaiga remia bandomuosius mažataršių technologijų projektus, pavyzdžiui, pagal viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės sutartis (taip arba ne) | — |

3.2.14. *Savivaldybės teritorijos fizinės aplinkos termografinis tyrimas*

GAVP yra naudotis termografinėmis priemonėmis įvairaus masto duomenims rinkti ir vaizdinei informacijai apie šiluminę spinduliuotę pateikti siekiant suprasti, kur energijos vartojimo efektyvumo didinimo sprendimai turi būti įdiegti pirmiausiai, ir įtraukti gyventojus bei vietos organizacijas į pastatų energijos vartojimo efektyvumo didinimo veiksmus. Didelės teritorijos termografinis tyrimas gali būti atliekamas aerotermografinėmis priemonėmis.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti vietos valdžios institucijos. Termografinis tyrimas turi būti atliekamas konkrečiomis klimato sąlygomis (t. y. temperatūra, vėjas), konkrečiu metų laiku (t. y. žiemą) ir konkrečiu paros metu (t. y. anksti ryte).

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i50) Užstatytos savivaldybės teritorijos, apie kurią yra surinkta termografinių duomenų, procentinė dalis (proc.)<br>i51) Išnagrinėjus termografinio tyrimo duomenis nustatyta, kur būtų galima sutaupyti energijos (kWh per metus, EUR per metus) | b16) Turima naujausių (ne senesnių kaip 5 metų) didelės skiriamosios gebos (< 50 cm) termografinių duomenų apie visą užstatytą savivaldybės teritoriją |

3.3. **Judumo srities geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas viešojo administravimo įstaigoms, atsakingoms už judumą ir (arba) viešąjį transportą jų administruojamoje teritorijoje.

3.3.1. *Tvaraus judumo mieste plano patvirtinimas*

GAVP yra patvirtinti tvaraus judumo mieste planą (TJMP) siekiant taikyti integruotą požiūrį į visų rūšių transportą ir kartu atsižvelgti į artimos aplinkos planavimą. TJMP tikslas – padidinti saugą ir saugumą, sumažinti oro taršą ir triukšmą, sumažinti išmetamą teršalų kiekį ir energijos suvartojimą, padidinti vežimo paslaugų efektyvumą ir ekonomiškumą, taip pat padidinti miesto aplinkos ir miesto planavimo projekto patrauklumą bei kokybę. Tolesniuose skirsniuose (3.3.2–3.3.9) aprašomos priemonės, kurias būtų galima įtraukti į TJMP.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už judumą ir (arba) viešąjį transportą atsakingos viešojo administravimo įstaigos. Vietos ir su tam tikromis aplinkybėmis susiję veiksniai gali turėti įtakos nusprendžiant, kokias konkrečias priemones būtų galima įtraukti į TJMP ir taikyti.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i52) Kelionių transporto dalis (kelionių automobiliu, motociklu, viešuoju transportu, dviračiu ir pėsčiomis procentinė dalis) | — |
| i53) Viešojo transporto prieinamumas (gyventojų, gyvenančių ne toliau kaip 300 metrų iki miesto viešojo transporto, važinėjančio ne rečiau kaip kas 15–20 minučių, stotelės, dalis) (proc.) | |

3.3.2. *Skatinimas važiuoti dviračiu ir eiti pėsčiomis – sukuriant dviračių infrastruktūrą ir dalijimosi dviračiu paslaugų sistemas bei propaguojant vaikščiojimą*

GAVP yra:

— patvirtinti politikos priemonių ir strateginių dokumentų, kuriais yra propaguojamas važiavimas dviračiu ir ėjimas pėsčiomis; miesto politikos ir planavimo dokumentuose bei strateginiuose planuose turi būti deramai pripažįstama, kad važiavimas dviračiu ir ėjimas pėsčiomis yra atskiros transporto rūšys, ir joms turi būti numatytos atskiros priemonės,

— sukurti efektyvią infrastruktūrą; pėsčiųjų ir dviračių infrastruktūra reikalinga tam, kad eiti pėsčiomis ir važiuoti dviračiu būtų saugu, greita ir kad žmonės norėtų tai daryti,

— taikyti metodines priemones, kad būtų sistemingai renkami duomenys apie vaikščiojimą ir važinėjimą dviračiu; sekant ėjimo pėsčiomis ir važiavimo dviračiu raidą ir vertinant įgyvendinamų priemonių poveikį būtų galima remti kitus priimamus sprendimus ir pasirinktis, kuriais propaguojamas tvarus transportas,

— sukurti veiksmingų tikslinių duomenų perdavimo priemonių, kuriomis gyventojai ir iš toliau į darbą važinėjantys asmenys skatinami eiti pėsčiomis ir važiuoti dviračiu.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos. Tačiau kai kurie vietos ir su tam tikromis aplinkybėmis susiję veiksniai (pvz., topografija) gali riboti konkrečių priemonių, kuriomis skatinama eiti pėsčiomis ir važiuoti dviračiu, taikymo galimybes.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i52) Kelionių transporto dalis (kelionių automobiliu, motociklu, viešuoju transportu, dviračiu ir pėsčiomis procentinė dalis) | |
| i54) Visas dviračių infrastruktūros (dviračių juostų ir dviračių takų) ilgis (km), taip pat šios infrastruktūros ir viso transporto priemonėms skirtų kelių tinklo ilgio santykis (dviračių juostų km/kelių km) | b17) Dviračiams tenka 20 % arba didesnė miesto transporto dalis ARBA miestas per pastaruosius penkerius metus bent 50 % padidino dviračiams tenkančią transporto dalį |
| i55) Miestas turi atskirą investavimo į pėsčiųjų / dviračių infrastruktūrą politiką arba planą ir yra nustatęs įvertinamų, politiniu lygmeniu patvirtintų tikslų padidinti ėjimo pėsčiomis / važiavimo dviračiu mastą (taip arba ne) | b18) Bent 10 % miesto investicijų į transporto infrastruktūrą ir jos priežiūrą yra skiriama dviračių infrastruktūrai |

3.3.3. *Didelės apimties dalijimosi automobiliu paslaugų sistemos įgyvendinimas*

GAVP yra remti didelės apimties dalijimosi automobiliu paslaugų sistemos kūrimą savivaldybės teritorijoje ir skatinti ją kurti. Dalijimosi automobiliu paslaugų miesto, kuriame jos yra teikiamos, institucijos paprastai nevaldo; tačiau savivaldybė gali sukurti papildomą infrastruktūrą, nustatyti atitinkamą politiką ir teisės aktus, kad dalijimosi automobiliu paslauga būtų integruota į miesto sistemą ir į viešąjį transportą. Viešojo administravimo įstaiga taip pat gali tapti vietos dalijimosi automobiliu paslaugos teikėjo kliente, ji gali informuoti visuomenę, propaguoti šią paslaugą ir nustatyti standartus, kurių dalijimosi automobiliu paslaugos teikėjai privalo laikytis, kad galėtų naudotis miesto papildoma infrastruktūra (pvz., specialiomis eismo juostomis, neintensyvaus eismo zonomis). Miestai taip pat gali nuspręsti skirti subsidijų dalijimosi automobiliu paslaugos teikėjui, kad šis galėtų plėstis arba paspartintų augimo tempą.

Taikymo galimybės

Ši GAVP ypač aktuali vietos valdžios institucijoms, kurių miesto teritorijoje gyvena daugiau negu 200 000 gyventojų. Teritorijų, kurių gyventojų skaičius yra mažesnis, vietos valdžios institucijoms gali atsirasti tam tikrų apribojimų, susijusių su šios GAVP taikymu, kadangi dalijimosi automobiliu paslaugų sistemos klientų skaičius yra ribotas, išlaidos didesnės, viešojo transporto tinklas mažiau išplėtotas ir t. t.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i56) Dalijimosi automobiliu paslaugos naudotojų skaičius 10 000 gyventojų (skaičius/10 000 gyventojų) | |
| i57) Įregistruotų naudotojų skaičius vienai transporto priemonei, kuria dalijamasi (naudotojų skaičius/transporto priemonių skaičius) | |
| i58) Gyventojų skaičius vienai transporto priemonei, kuria dalijamasi (gyventojų skaičius/transporto priemonių skaičius) | b19) Privačių automobilių, vietoj kurių naudojamasi viena dalijimosi automobiliu paslaugos operatoriaus transporto priemonių parko transporto priemone, skaičius – ne mažiau kaip 8 |
| i59) Dalijimosi automobiliu paslaugos naudotojų per metus nuvažiuotų kilometrų skaičius (km/naudotojui per metus) | b20) 2 500 gyventojų yra prieinamas bent 1 automobilis, kuriuo dalijamasi |
| i60) Privačių automobilių, vietoj kurių naudojamasi viena dalijimosi automobiliu paslaugos teikėjo transporto priemonių parko transporto priemone, skaičius (privačių automobilių, vietoj kurių naudojamasi paslaugos teikėjo transporto priemone, skaičius/transporto priemonių, kuriomis dalijamasi, skaičius) | |

3.3.4. *Integruota viešojo transporto bilietų sistema*

GAVP yra nustatyti integruotą bilietų sistemą – išmaniąją sistemą, pajėgią atpažinti keliones, per kurias naudojamasi kelių rūšių transportu, ir apskaičiuoti mokestį už jas. Jei viešojo administravimo įstaiga yra viešojo transporto operatorius (pvz., per miestui priklausančią patronuojamąją bendrovę), ji gali pati įdiegti integruotą bilietų sistemą. Tais atvejais, kai savivaldybė sudaro viešojo transporto paslaugų pirkimo sutartis su privačioms bendrovėms, į konkurso reikalavimus gali būti įtraukiamas reikalavimas įdiegti integruotų transporto bilietų sprendimus.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už viešąjį transportą atsakingos viešojo administravimo įstaigos. Tačiau jei nesusidaro tam tikras naudotojų skaičius ir metinis sandorių skaičius, pradinės laiko ir finansų investicijos, kurių reikia išmaniajai integruotai bilietų sistemai įdiegti, gali ir neatsipirkti.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i61) Kelionių, už kurias sumokama naudojantis integruotu bilietu, procentinė dalis (proc.)<br>i62) Viešojo transporto naudotojų, kurie, nesant integruotos bilietų sistemos, būtų naudojęsi privačia motorine transporto priemone, skaičius (sunormintas pagal mikrorajono bendrą gyventojų skaičių) | b21) Už ne mažiau kaip 75 % kelionių yra sumokama naudojantis integruotu bilietu |

3.3.5. *Elektra varomų transporto priemonių naudojimo masto miesto teritorijose didinimas*

GAVP yra administravimo įstaigos transporto priemonių parkui pirkti elektra varomas transporto priemones (t. y. elektra varomus automobilius, mopedus ir dviračius). Taip pat gali būti taikomos sistemos, kuriomis yra remiamos gyventojų iniciatyvos pirkti elektra varomas transporto priemones, – gali būti skiriamas tam tikras biudžetas arba susitariama su vietos bankais dėl sumažintų palūkanų normų taikymo. Be to, viešojo administravimo įstaiga gali padėti padidinti elektra varomų transporto priemonių naudojimo mastą – ji gali leisti šioms transporto priemonėms važinėti riboto eismo zonose arba važiuoti specialiomis eismo juostomis, įrengti viešųjų įkrovimo prieigų arba jų įrengti daugiau, sumažinti elektra varomoms transporto priemonėms taikomus mokesčius, įdiegti arba remti dalijimosi elektra varomomis transporto priemonėmis sistemas ir reklamuoti gyventojams elektra varomų transporto priemonių rėmimo priemones.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos ir ji ypač aktuali miestams (kuriuose yra daug trumpų atstumų) ir teritorijoms, kuriuose eismo spūstys ir oro tarša kelia problemų.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i63) Eisme dalyvaujančių elektra varomų transporto priemonių (pagal rūšis, pvz., elektra varomų automobilių ar dviračių) dalis (proc.), palyginti su visų transporto priemonių skaičiumi | — |
| i64) Elektra varomų viešojo transporto priemonių (pagal rūšis, pvz., elektra varomų automobilių ar dviračių) dalis (proc.), palyginti su visų viešojo transporto priemonių parku | |
| i65) Viešųjų įkrovimo prieigų skaičius vienam gyventojui (skaičius/gyventojai) | |

3.3.6. *Keleivių skatinimas naudotis įvairiarūšio vežimo paslaugomis*

GAVP yra skatinti kurti patogias, saugias, greitas ir nuoseklias tvarių rūšių transporto jungtis. Įvairiarūšio vežimo sistemomis susiejama viešojo transporto (autobusų, tramvajų / lengvojo bėginio transporto ir važiuoti į darbą naudojamo geležinkelių transporto), pėsčiųjų, dviračių, dalijimosi dviračiu ir dalijimosi automobiliu paslaugų sistemų infrastruktūra ir paslaugos. Viešojo administravimo įstaigos gali skatinti keleivius naudotis įvairiarūšio vežimo paslaugomis – jos gali bendradarbiauti su įvairiais viešojo transporto paslaugų teikėjais ir dalijimosi dviračiais ar automobiliais paslaugas teikiančiomis bendrovėmis.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos, tačiau ji ypač aktuali miestams, kurių transporto tinklai yra sudėtingi, o teritorija didelė.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i52) Kelionių transporto dalis (kelionių automobiliu, motociklu, viešuoju transportu, dviračiu ir pėsčiomis procentinė dalis) | b22) Mieste naudojamo tvarių rūšių transporto (pvz., ėjimo pėsčiomis, važiavimo dviračiu, autobusu, tramvajumi, traukiniu) dalis sudaro 60 % arba daugiau. |
| i66) Vidutinis dviračių stovėjimo vietų skaičius viešojo transporto stotelėse, palyginti su vidutiniu keleivių srautu per dieną (dviračių stovėjimo vietų skaičius/keleivių skaičius) | |
| i67) Visų viešojo transporto naudotojų, gyvenančių priimtinu atstumu (800 m eiti ir 3 km važiuoti dviračiu) nuo didelio intensyvumo (transportas atvyksta bent du kartus per valandą rytinio ir vakarinio piko metu) viešojo transporto stotelių, dalis, kurią sudaro viešojo transporto naudotojai, dalį kelio einantys pėsti ar važiuojantys dviračiu (proc.) | |
| i68) Gyventojams prieinama kelionių įvairių rūšių transportu planavimo programinė įranga apima atstumus, kuriuos galima nueiti pėsčiomis ir nuvažiuoti dviračiu (taip arba ne) | |

3.3.7. *Spūsčių mokesčio taikymas*

GAVP yra taikyti spūsčių mokestį miesto zonose, kuriose susidaro didelių eismo spūsčių. Spūsčių mokestis – ekonominė atgrasymo nuo važiavimo perpildytais keliais intensyviausio eismo metu priemonė (mokestis) Kad spūsčių mokestis būtų sėkmingai taikomas, jis turi būti įvedamas pasiūlant veiksmingų naudojimosi automobiliu alternatyvų rinkinį (žr. ankstesnę GAVP, aprašytą 3.3 skirsnyje).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti miestų, kuriuose susidaro didelių eismo spūsčių ir oras labai užterštas, vietos valdžios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i52) Kelionių transporto dalis (kelionių automobiliu, motociklu, viešuoju transportu, dviračiu ir pėsčiomis procentinė dalis) | b23) Oro teršalų ($PM_{10}$, amoniako ir azoto oksido) koncentracija teritorijoje, kurioje yra taikomas spūsčių mokestis, sumažėjo 10 % (vidutiniškai), palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo |
| i69) Oro teršalų (kietųjų dalelių $PM_{10}$, amoniako ir azoto oksido) kiekio sumažėjimas teritorijoje, kurioje yra taikomas spūsčių mokestis, palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo, procentais (proc.) | b24) Į teritoriją, kurioje yra taikomas spūsčių mokestis, pateko 20 % mažiau transporto priemonių, kurioms atleidimas nuo mokesčio netaikomas, palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo |
| i70) Transporto priemonių, kurioms atleidimas nuo mokesčio netaikomas, kelionių į teritoriją, kurioje yra taikomas spūsčių mokestis, sumažėjimas, palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo, procentais (proc.) | b25) Viešojo transporto greitis ir punktualumas padidėjo 5 %, palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo |
| i71) Viešojo transporto greičio ir punktualumo teritorijoje, kurioje yra taikomas spūsčių mokestis, padidėjimas, palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo, procentais (proc.) | |

3.3.8. *Nemokamų stovėjimo vietų skaičiaus miestuose ribojimas*

GAVP yra miesto teritorijose riboti nemokamų stovėjimo vietų skaičių ir projektuojant naujus gyvenamuosius rajonus nebetaikyti minimalaus stovėjimo vietų skaičiaus (gatvėje ir požeminiuose garažuose) reikalavimų. Taip pat būtų galima patvirtinti oficialią politiką, pagal kurią būtų laipsniškai baigiama taikyti esamiems gyvenamiesiems rajonams taikomus reikalavimus dėl stovėjimo vietų (gatvėje ir požeminiuose garažuose). Nemokamų stovėjimo vietų gatvėje skaičiaus mažinimas – priemonė, atgrasanti nuo naudojimosi privačiais automobiliais. Šios priemonės veiksmingiausios, jei jos taikomos kartu su priemonėmis, dėl kurių labiau naudojamasi ir pasitikima veiksmingomis naudojimosi automobiliu alternatyvomis, tokiomis kaip viešasis transportas, važiavimas dviračiu arba ėjimas pėsčiomis.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos ir ji ypač aktuali miestams, kuriuose susidaro didelių eismo spūsčių ir oras labai užterštas arba kuriuose per mažai naudojamasi viešuoju transportu.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i52) Kelionių transporto dalis (kelionių automobiliu, motociklu, viešuoju transportu, dviračiu ir pėsčiomis procentinė dalis)<br>i72) Laisvų stovėjimo vietų darbo valandomis procentinė dalis (proc.)<br>i73) Minimalaus stovėjimo vietų skaičiaus (gatvėje ir požemiuose garažuose) reikalavimų taikymas projektuojant naujus gyvenamuosius rajonus (taip arba ne) | b26) 90 % laiko darbo valandomis yra užimta 80–90 % gatvėje esančių stovėjimo vietų<br>b27) Miestas nebetaiko minimalaus stovėjimo vietų skaičiaus (gatvėje ir požeminiuose garažuose) reikalavimų naujuose gyvenamuosiuose rajonuose ir yra patvirtinęs oficialią politiką, pagal kurią yra laipsniškai baigiama taikyti esamiems gyvenamiesiems rajonams taikomus reikalavimus dėl stovėjimo vietų |

3.3.9. *Logistikos paslaugų centrų sukūrimas*

GAVP yra įtraukti susijusius suinteresuotuosius subjektus į logistikos paslaugų centro kūrimo savivaldybės teritorijoje veiksmus ir juos remti. Logistikos paslaugų centras gali būti įsikūręs palyginti netoli nuo geografinės teritorijos, į kurią iš jo pristatomi kroviniai, kad joje būtų galima teikti jungtinių siuntų pristatymo paslaugas.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už judumą atsakingos vietos valdžios institucijos ir ji ypač aktuali miestams, į kuriuos pristatoma daug krovinių ir (arba) kuriuose susidaro didelių eismo spūsčių ir oras labai užterštas.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i74) Logistikos centro paslaugų teritorijoje transporto priemonių, kuriomis vežami kroviniai, per tam tikrą laiką (pvz., per metus ar mėnesį) išmetamas $CO_2$ kiekis (kg $CO_2$ ekv. per metus arba kg $CO_2$ ekv. per mėnesį)<br>i75) Krovinių vežimo reisų į paslaugų teritoriją skaičius per dieną (skaičius per dieną) | b28) Paslaugų teritorijoje transporto priemonių, kuriomis vežami kroviniai, išmetamo $CO_2$ kiekio sumažėjimas 40 %, palyginti su padėtimi iki logistikos paslaugų centro sukūrimo<br>b29) Krovinių vežimo reisų į paslaugų teritoriją skaičiaus per dieną sumažėjimas 75 %, palyginti su padėtimi iki logistikos paslaugų centro sukūrimo |

3.4. **Žemės naudojimo srities geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas už kraštotvarką atsakingoms vietos valdžios institucijoms.

3.4.1. *Miesto driekos į žaliąsias erdves ir žemės ūkio paskirties žemę ribojimas*

GAVP yra riboti ir kontroliuoti miesto drieką taikant reguliavimo priemones (pvz., vykdant teritorijų planavimą, taikant tam tikro žemės naudojimo apribojimus), vykdant ekonominę intervenciją (pvz., prekybą statybos leidimais), taip pat įgyvendinant institucijų pokyčius ir valdymo priemones (pvz., įsteigiant specialių miesto gaivinimo agentūrų). Miesto driekos ribojimo priemonių pavyzdžiai: skatinimas vykdyti statybas urbanistinėje dykroje, nepralaidžia danga padengtų plotų tarp pastatų sumažinimas, nenaudojamų pastatų renovavimas ir vertikalios plėtros skatinimas.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i76) Dirbtinio nepralaidaus paviršiaus (t. y. bet kokio nepralaidžia danga padengto ploto: pastatų, kelių, visų zonų, kuriose nėra augmenijos ar vandens) savivaldybės teritorijoje procentinė dalis ($km^2$ dirbtinio nepralaidaus paviršiaus/$km^2$ viso paviršiaus) | — |
| i77) Per tam tikrą laiką (pvz., 1, 5, 10 metų) naujos užstatytos teritorijos procentinė dalis, palyginti su visa užstatyta savivaldybės teritorija atitinkamo laikotarpio pradžioje (proc.) | |

3.4.2. *Šilumos salos miestuose efekto mažinimas*

GAVP yra mažinti šilumos salos miestuose efektą – kompleksiškai įgyvendinti kelias priemones, pavyzdžiui, apželdinti teritorijas ir stogus, naudoti atspindinčias medžiagas, efektyviau izoliuoti karšto vandens vamzdžius ir panaudoti atliekinę šilumą, kad ji nesklistų į aplinką.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už kraštotvarką atsakingos didelių miesto teritorijų vietos valdžios institucijos. Mažos savivaldybės rečiau patiria šilumos salos miestuose efekto poveikį.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i78) Įgyvendinamos šilumos salos miestuose efekto mažinimo priemonės, pavyzdžiui, apželdinamos teritorijos ir stogai arba naudojama atspindinčių medžiagų (taip arba ne) | — |

3.4.3. *Reikalavimas nepralaidžiuose dirvožemiuose įrengti mažo poveikio aplinkai vandens drenažo sistemą*

GAVP yra reikalauti statant naujus gyvenamuosius rajonus (taip pat iš esmės atnaujinant jau užstatytas teritorijas) įrengti mažo poveikio aplinkai drenažo priemones siekiant išvengti užtvindymo, dirvožemio erozijos bei taršos ir požeminio vandens taršos ir visa tai valdyti. Mažo poveikio aplinkai drenažo priemonės, pagrįstos darnios miestų drenažo sistemos (DMDS) koncepcija, yra laikomos geriausia praktika, kadangi taikant DMDS yra laikomasi svarbių principų:

— siekti pagerinti vandens nuotėkio kokybę, taip pat sumažinti paviršinio vandens nuotėkį, prisidėti prie biologinės įvairovės išsaugojimo ir padidinti estetinę vertę,

— prieš statybas sukurti drenažo sistemą, kuri būtų kuo panašesnė į natūralių drenažą,

— sukurti integruotą tvarkymo hierarchiją: prevencija, šaltinio kontrolė ir vietos kontrolė.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos. Įgyvendinant konkrečias vandens drenažo gerinimo priemones yra atsižvelgiama į vietos aplinkybes.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i79) Reikalaujama statant naujus gyvenamuosius rajonus ir iš esmės atnaujinant jau užstatytas teritorijas įrengti mažo poveikio aplinkai vandens drenažo priemones (taip arba ne) | — |

3.5. **Miesto teritorijų apželdinimo geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas už žaliųjų miesto zonų valdymą atsakingoms viešojo administravimo įstaigoms.

3.5.1. *Vietos biologinės įvairovės strategijos ir veiksmų plano parengimas ir įgyvendinimas*

GAVP yra nustatyti vietos biologinės įvairovės strategiją ir veiksmų planą; jų tikslams nustatyti gali būti rengiamas dialogas su ekspertais, suinteresuotaisiais subjektais ir gyventojais. Veiksmų plane turi būti nurodytos įgyvendintinos priemonės, įgyvendinimo laikotarpiai, esamas biudžetas, orientyrai, įgyvendinimo partneriai ir atsakomybė. Veiksmų plano rezultatai gali būti reklamuojami ir skelbiami gyventojams ir suinteresuotiesiems subjektams siekiant didinti informuotumą.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už žaliųjų miesto zonų valdymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i80) Miesto teritorijoje esančių vietinių rūšių (rūšių įvairių kategorijų, kaip antai paukščių ar drugelių) procentinė dalis ir skaičius (proc.) | — |
| i81) Miesto teritorijoje esančių gamtinių ir pusiau natūralių zonų procentinė dalis, palyginti su visu miesto plotu (proc.) | |
| i82) Žaliosios zonos plotas vienam gyventojui ($m^2$ gyventojui), atskirai vertinant miesto, pusiau miesto ir kaimo teritorijas | |

3.5.2. *Mėlynosios ir žaliosios infrastruktūros tinklų kūrimas*

GAVP yra kurti mėlynosios ir žaliosios infrastruktūros tinklus ([14]) ir atkurti gamtos procesus atitinkantį vandens apytakos ciklą bei prisidėti prie miesto estetinio vaizdo kūrimo – tai daryti susiejant vandentvarką ir žaliąją infrastruktūrą. Mėlynosios ir žaliosios infrastruktūros tinklai gali apimti bei išsaugoti hidrologinę ir ekologinę miesto kraštovaizdžio vertę ir kartu suteikti tvirtų ir pritaikomų užtvindymo atvejais taikytinų priemonių.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos vietos valdžios institucijos.

([14]) Mėlynoji ir žalioji infrastruktūra – gamtinės ir pusiau natūralios zonos, apimančios žaliąsias erdves ir (arba) – vandens ekosistemų atveju – vandens telkinius, taip pat kitus fizinius sausumos (įskaitant pakrantes) ir jūros teritorijų elementus.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i83) Miesto žaliosios ir mėlynosios infrastruktūros teritorijų procentinė dalis, palyginti su visos miesto teritorijos plotu (proc.) | — |

3.5.3. *Skatinimas apželdinti stogus*

GAVP yra kurti tinkamas politikos programas, kuriomis būtų remiamas naujų ir esamų viešųjų ir privačių pastatų stogų apželdinimas. Be to, ant žaliųjų stogų galima įrengti atsinaujinančiųjų išteklių energijos sistemas, kaip antai fotovoltines plokštes (3.2.10 skirsnyje pateikiama daugiau informacijos apie energijos iš atsinaujinančiųjų išteklių gamybą viešuosiuose ir socialinių būstų pastatuose). Politikos programos, kuriomis remiamas stogų apželdinimas, gali apimti ekonomines paskatas, mažesnę biurokratinę naštą, taip pat konkrečią techninę paramą, skirtą žaliesiems stogams įrengti statant arba renovuojant pastatus.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i84) Žaliųjų stogų paviršiaus procentinė dalis, palyginti su visu miesto teritorijos paviršiumi ($m^2$ $_{\text{žaliųjų stogų}}$/$m^2$ $_{\text{miesto teritorijos}}$) | — |
| i85) Konkrečios miesto teritorijos pastatų, ant kurių yra įrengti žalieji stogai, skaičiaus procentinė dalis (proc.) | |

3.5.4. *Naujos aplinkosauginės vertės suteikimas apleistoms žaliosioms zonoms ir nuošaliems rajonams*

GAVP yra patvirtinti savivaldybės teritorijoje esančių apleistų žaliųjų zonų ir nuošalių rajonų atnaujinimo planą siekiant pašalinti teršalus iš dirvožemio ir vandens, pagerinti laukinės gyvūnijos buveines, sumažinti šilumos salos miestuose efektą, apsaugoti nuo dirvožemio erozijos ir užtvindymo ir kartu sukurti vietos gyventojams rekreacinių žaliųjų zonų.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i86) Patvirtintas miesto teritorijoje esančių apleistų žaliųjų zonų ir nuošalių rajonų atnaujinimo ir aplinkos apsaugos planas (taip arba ne) | — |

3.6. **Vietos aplinkos oro kokybės valdymo geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas už oro kokybės valdymą atsakingoms viešojo administravimo įstaigoms.

3.6.1. *Vietos aplinkos oro kokybės gerinimas*

GAVP yra iš anksto patvirtinti struktūrizuotą oro kokybės gerinimo planą; jo trumpalaikiai ir ilgalaikiai tikslai, viršijantys Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/50/EB ([15]) (Oro kokybės direktyva) nustatytas siektinas ir ribines vertes, turi būti reguliariai atnaujinami. Šis planas turi apimti visus aspektus, pradedant susijusiais su transportu (automobilių naudojimas, greičio ribos, viešasis transportas ir pan.), pramoniniais įrenginiais, energijos gamyba, pastatų šildymo sistemos rūšimis, pastatų energijos vartojimo efektyvumu ir kraštotvarka, ir jis turi būti rengiamas bendradarbiaujant su atitinkamomis sektorių institucijomis ir suinteresuotaisiais subjektais. Be to, atitinkamais atvejais plano veiksmingumą galima padidinti jį derinant su aukštesnio lygmens valdžios institucijomis ir kaimyninėmis savivaldybėmis. Oro kokybės gerinimo plane taip pat gali būti numatyta skleisti gyventojams informaciją apie oro kokybės įtaką ir svarbą – tai gali būti daroma, pavyzdžiui, skatinant rinktis tvarių rūšių transportą.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos, atsakingos už savo teritorijos oro kokybės valdymą atsižvelgiant į konkrečius vietos aspektus.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i87) Vidutinė metinė $PM_{10}$ koncentracija (μg/m$^3$) | b30) Visų nustatytų šios GAVP rodiklių rezultatai atitinka Pasaulio sveikatos organizacijose parengtose oro kokybės gairėse nustatytas vertes |
| i88) Vidutinis dienų, kai vidutinė paros $PM_{10}$ koncentracija viršija 50 μg/m$^3$ vertę, skaičius per metus (dienų per metus) | |
| i89) Metinės $PM_{2,5}$ koncentracijos vidurkis (μg/m$^3$) | |
| i90) Vidutinis dienų, kai vidutinė paros $PM_{2,5}$ koncentracija viršija 25 μg/m$^3$ vertę, skaičius per metus (dienų per metus) | |
| i91) Vidutinis dienų, kai didžiausia vidutinė paros 8 valandų ozono ($O_3$) koncentracija viršija 120 μg/m$^3$ vertę, skaičius per metus (dienų per metus) | |
| i92) Vidutinė metinė azoto oksido ($NO_2$) koncentracija (μg/m$^3$) | |
| i93) Vidutinis dienų, kai valandos $NO_2$ koncentracija viršija 200 μg/m$^3$ vertę, skaičius per metus (dienų per metus) | |

3.7. **Triukšmo mažinimo geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas už triukšmo mažinimą atsakingoms viešojo administravimo įstaigoms.

3.7.1. *Akustinės taršos stebėsena, triukšmo matavimas ir mažinimas*

GAVP yra savivaldybės teritorijoje matuoti triukšmą ir, surengus veiksmingą informavimo kampaniją, informuoti visuomenę apie triukšmo poveikį ir matavimo rezultatus Remdamosi triukšmo matavimo rezultatais vietos valdžios institucijos turi parengti triukšmo mažinimo veiksmų planus siekdamos sumažinti vietos triukšmo lygį, o aplinkos triukšmo lygį išlaikyti tinkamą ten, kur jis toks yra.

([15]) 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje (OL L 152, 2008 6 11, p. 1).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už triukšmo mažinimą atsakingos viešojo administravimo įstaigos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i94) Matavimų, kai triukšmo lygis viršija vietos ribines vertes, procentinė dalis, palyginti su visų matavimų skaičiumi (proc.)<br>i95) Gyventojų, kurių aplinkos triukšmo lygis viršija vietos ribines vertes, dalis (proc.)<br>i96) Gyventojų, kurių aplinkos triukšmo lygis nakties metu, remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos nustatytomis ribinėmis vertėmis, yra žalingas sveikatai, dalis (proc.) | — |

3.8. **Atliekų tvarkymo geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas už atliekų tvarkymą atsakingoms viešojo administravimo įstaigoms.

3.8.1. *Atsižvelgti į EMAS atliekų tvarkymo sektoriui skirtą informacinį dokumentą*

GAVP yra atsižvelgti į EMAS atliekų tvarkymo sektoriui skirtame informaciniame dokumente ([16]) nustatytą ir pateiktą GAVP ir teikti tame dokumente nustatytų rodiklių įgyvendinimo ataskaitą.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už atliekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos.

3.9. **Vandentiekos geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas viešojo administravimo įstaigoms, atsakingoms už geriamojo vandens tiekimą savo teritorijoje.

3.9.1. *Viso suvartojamo vandens apskaitos vykdymas namų ūkio/galutinio vartotojo lygmeniu*

GAVP yra kiekvienam būsto vienetui ir kiekvienam kitam atskiram galutiniam vartotojui (pramonės įmonei, komerciniam pastatui, viešajam pastatui ir pan.) sumontuoti vandens skaitiklius siekiant visas sąskaitas už vandenį pagrįsti faktiniu vandens suvartojimu. Naudojant išmaniuosius vandens skaitiklius visų pirma atsiranda galimybė nuotoliniu būdu stebėti vandens sąnaudas per tam tikrą laiką ir, pavyzdžiui, analizuoti įvairių vartotojų vartojimo modelius arba nustatyti vandentiekio tinklų trūkumus. Sąskaitas pagrindžiant faktiniu vandens suvartojimu ir sudarant sąlygas kasmet nustatyti netipinius vandens suvartojimo atvejus (pvz., nuotėkį) galima sutaupyti daug vandens.

([16]) EMAS atliekų tvarkymo sektoriui skirtas informacinis dokumentas šiuo metu rengiamas. Patvirtinti tarpiniai rezultatai ir galutinis dokumentas bus paskelbti adresu http://susproc.jrc.ec.europa.eu/activities/emas/waste_mgmt.html.

Taikymo galimybės

Šis metodas gali būti taikomas valdant bet kokį esamą vandentiekio tinklą.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i97) Vandens skaitiklių skverbties mastas (vartotojų proc., pagal skaitiklių rodmenis išmatuotas suvartotas vandens kiekis proc.) | b31) Vandens skaitiklius turi ne mažiau kaip 99 % namų ūkių arba galutinių vartotojų |
| i98) Išmaniųjų skaitiklių dalis (proc.), palyginti su visų naudojamų vandens skaitiklių skaičiumi | b32) Vietovėse, kuriose trūksta vandens ([1]) (bent tam tikru metų laiku), namų ūkiai/galutiniai vartotojai turi išmaniuosius skaitiklius |
| i99) Galutinių vartotojų vandens sąnaudų sumažėjimas sumontavus vandens skaitiklius ir (arba) išmaniuosius skaitiklius (l/vartotojui) | b33) Visuose naujuose pastatuose yra sumontuoti vandens skaitikliai (vietovėse, kuriose trūksta vandens, – išmanieji skaitikliai) |

([1]) Vietovės, kuriose trūksta vandens, – vietovės, kuriose vandens išteklių nepakanka vidutinėms ilgalaikėms reikmėms patenkinti. Daugiau informacijos pateikiama adresu http://ec.europa.eu/environment/water/quantity/about.htm.

3.9.2. *Vandens nuotėkio iš vandentiekio sistemų mažinimas*

GAVP yra:

— nuodugniai tvarkyti vandentiekio sistemoje esančio vandens apskaitą ir reguliuoti vandens slėgį, kad jis nebūtų pernelyg didelis,

— tikrinti vandentiekio tinklą ir jį suskirstyti į atitinkamas centralizuotos vandens apskaitos zonas, kad rankiniais arba automatiniais akustiniais vandens nuotėkio ieškikliais būtų galima aptikti vandens nuotėkio vietas,

— nustačius tinklo gedimų ir nuotėkio vietą, nedelsiant tinkamai reaguoti,

— sukurti duomenų bazę, kurioje būtų išvardyti visi techniniai įrenginiai ir nurodyta jų geografinė vieta, nurodytas vamzdžių amžius ir rūšys, pateikti hidrauliniai duomenys, ankstesnės intervencijos ir pan.

Taikymo galimybės

Ši GAVP gali būti taikoma valdant naujus ir esamus vandentiekio tinklus.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i100) Vandens nuostolių dalis (proc.), palyginti su kiekiu, tiekiamu į sistemą | b34) Nuotėkio iš infrastruktūros rodiklis yra mažesnis nei 1,5 |
| i101) Nuotėkio iš infrastruktūros rodiklis (NIR): apskaičiuojamas kaip esami faktiniai metiniai nuostoliai (EFMN)/ neišvengiami faktiniai metiniai nuostoliai (NFMN) ([1]) | |

([1]) Esami faktiniai metiniai nuostoliai (EFMN) – faktinis iš vandentiekio tinklo dingęs (t. y. galutiniams vartotojams nepatiektas) vandens kiekis. Nustatant neišvengiamus faktinius metinius nuostolius (NFMN) yra atsižvelgiama į tai, kad iš vandentiekio tinklo visada nuteka tam tikras vandens kiekis. NFMN apskaičiuojamas pagal tokius parametrus kaip tinklo ilgis, tiekimo jungčių skaičius ir vandens slėgis tinkle.

3.10. **Nuotekų tvarkymo geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas už nuotekų tvarkymą ir miestų drenažą atsakingoms viešojo administravimo įstaigoms.

3.10.1. *Efektyviu energijos vartojimu pagrįstas nuotekų valymas užtikrinant visiškos nitrifikacijos sąlygas*

GAVP yra:

— užtikrinti tokią įrengtąją galią, kad būtų galima išvalyti bent dvigubai didesnį nuotekų srautą (pvz., lyjant arba esant atodrėkiui), nei yra išvaloma sausu oru,

— nuotekas valyti nitrifikacijos sąlygomis (maisto mikroorganizmams santykis < 0,15 kg $BDS_5$/kg BSMK ([17]) per dieną) ir atlikti denitrifikaciją ir pašalinti fosforą,

— jei išvalytos nuotekos išleidžiamos į pažeidžiamus nuotekų priimtuvus, pašalinti skendinčiąsias medžiagas atliekant filtravimą smėliu (arba naudojant panardintas membranas),

— atlikti kitokį tretinį valymą siekiant sumažinti mikroteršalų kiekį (žr. 3.10.2 skirsnį),

— nuolat stebėti organinių junginių (visos organinės anglies), amoniako, nitratų ir fosforo kiekį, jei įrenginių pajėgumai yra didesni nei 100 000 gyventojų ekvivalentų (gyv. ekv.) ([18]) arba jei dienos $BDS_5$ apkrova viršija 6 000 kg,

— stabilizuoti pirminio ir perteklinio dumblo kiekį anaerobinio skaidymo įrenginiuose (žr. 3.10.3 skirsnį),

— džiovinti anaerobiškai stabilizuotą dumblą ir jį atiduoti deginti (žr. 3.10.4 skirsnį),

— naudoti energiją taupančias technologijas, pavyzdžiui, energiją taupančias aeracijos smulkiais burbuliukais sistemas (biologinio valymo etapu), taip pat energiją taupančius siurblius ir sraigtinius filtrus.

Taikymo galimybės

Šį metodą gali taikyti už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos – jis gali būti taikomas tiek naujuose, tiek senuose nuotekų valymo įrenginiuose.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i102) ChDS, $BDS_5$, amoniako, viso azoto ir viso fosforo koncentracija išleidžiamose išvalytose nuotekose arba šalinimo efektyvumas (mg/l, proc.)<br>i103) Nuotekų valymo įrenginio elektros sąnaudos palyginti su pašalintu $BDS_5$ kiekiu (kWh/kg pašalinto $BDS_5$)<br>i104) Nuotekų valymo įrenginio elektros sąnaudos, palyginti su išvalytų nuotekų kiekiu (kWh/$m^3$ išvalytų nuotekų)<br>i105) Nuotekų valymo įrenginio metinės energijos sąnaudos gyventojų ekvivalentams (KWh/gyv. ekv. per metus) | b35) Pasiektas teršalų šalinimo efektyvumas: pašalinta ne mažiau kaip 98 % $BDS_5$, ne mažiau kaip 90 % ChDS, ne mažiau kaip 90 % amoniako, ne mažiau kaip 80 % visų organinių azoto junginių ir ne mažiau kaip 90 % viso fosforo<br>b36) Nuotekų valymo įrenginių elektros sąnaudos:<br>— didelių komunalinių nuotekų valymo įrenginių (kurių pajėgumai didesni nei 10 000 gyventojų ekvivalentų) – mažesnės nei 18 kWh/gyv. ekv. per metus,<br>— mažų komunalinių nuotekų valymo įrenginių (kurių pajėgumai mažesni nei 10 000 gyventojų ekvivalentų) – mažesnės nei 25 kWh/gyv. ekv. per metus |

([17]) GAVP apraše vartojamos šios santrumpos: $BDS_5$ – biocheminis deguonies suvartojimas per 5 dienas; BSMK – bendras skendinčiųjų medžiagų kiekis, veikliojo dumblo koncentracija (VDK) (biomasė veikliajame dumble); ChDS – cheminis deguonies suvartojimas.

([18]) Terminas „gyventojų ekvivalentas“ (gyv. ekv.) yra vartojamas 1991 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvoje 91/271/EEB dėl miesto nuotekų valymo (OL L 135, 1991 5 30, p. 40) ir reiškia taršą miesto ar kaimo gyventojų išmetamomis ir iš kitų šaltinių patenkančiomis (pvz., nerezidentų ir žemės ūkio produktų perdirbimo pramonės išmetamomis) organinėmis medžiagomis.

3.10.2. *Nuotekų kiekio mažinimas ypatingą dėmesį skiriant mikroteršalams*

GAVP yra iš esmės pašalinti mikroteršalus atliekant nuotekų tretinį valymą, pavyzdžiui, vykdant adsorbciją aktyvintųjų anglių milteliais arba oksiduojant teršalus oksiduojančiosiomis medžiagomis, kuriose nėra chloro (konkrečiai – ozonu).

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos – ji gali būti taikoma tiek naujuose, tiek senuose nuotekų valymo įrenginiuose; tačiau taikymas esamuose įrenginiuose dėl erdvės trūkumo gali būti ribotas – tai galima išspręsti pritaikius įrenginio konstrukciją.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i106) Mikroteršalų (ChDS arba IOA ([1])) šalinimo efektyvumas adsorbcijos arba oksidavimo ozonu etapais (proc.)<br>i107) Metinio nuotekų srauto, valomo tretinio valymo įrenginiuose siekiant pašalinti mikroteršalus, procentinė dalis (proc.) | b37) Vidutinis mikroteršalų šalinimo efektyvumas yra didesnis kaip 80 %<br>b38) Mikroteršalai pašalinami iš ne mažiau kaip 90 % metinio nuotekų srauto |

([1]) IOA – ištirpusi organinė anglis.

3.10.3. *Dumblo anaerobinis skaidymas ir optimalus energijos iš atliekų naudojimas*

GAVP yra to stabilizuoti pirminio ir perteklinio dumblo kiekį anaerobinio skaidymo įrenginiuose ir naudoti susidariusias biodujas (surinktas naudojant energiją taupančius siurblius ir sraigtinius filtrus) energijai vietoje efektyviai gaminti bei dumblui džiovinti.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos – ji gali būti taikoma tiek naujuose, tiek senuose nuotekų valymo įrenginiuose, kurių pajėgumai yra didesni nei 100 000 gyventojų ekvivalentų arba kurių dienos $BDS_5$ apkrova viršija 6 000 kg.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i108) Nuotekų valymo įrenginio elektros ir šilumos poreikių, kasmet patenkinamų naudojant vietoje iš biodujų pagamintą elektrą ir šilumą, procentinė dalis (proc.)<br>i109) Biodujomis varomo generatoriaus elektrinis naudingumas (proc.)<br>i110) Speciali biodujų gamyba (Nℓ ([1])/kg sunaudotų organinių sausųjų medžiagų) | b39) Naudojant vietoje iš biodujų pagamintą elektrą ir šilumą patenkinamas visas (100 %) komunalinių nuotekų valymo įrenginių, kurių pajėgumai yra didesni nei 100 000 gyventojų ekvivalentų ir kuriuose dumblas termiškai nedžiovinamas, energijos poreikis, o įrenginių, kuriuose dumblas džiovinamas, – 50 % energijos poreikio |

([1]) Nℓ – norminis litras, t. y. dujų kiekis, išmatuotas norminėmis sąlygomis (slėgis: 1,01325 baro; temperatūra: 0 °C).

3.10.4. *Dumblo džiovinimas ir deginimas*

GAVP yra efektyviai mechaniškai pašalinti vandenį iš anaerobiškai stabilizuoto dumblo, pavyzdžiui, naudojant kameros filtro presą, ir paskui tą dumblą visiškai oksiduoti atskirojo deginimo įrenginyje (kaip aprašyta geriausių prieinamų gamybos būdų informaciniuose dokumentuose ([19]), parengtuose pagal Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyvą ([20])). Po deginimo likusiuose pelenuose esantį fosforą galima pakartotinai naudoti.

Taikymo galimybės

Šį metodą gali taikyti už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos – jis gali būti taikomas tiek naujuose, tiek senuose nuotekų valymo įrenginiuose. Mažuose įrenginiuose dumblas, iš kurio mechaniškai pašalintas vanduo, gali būti ne deginamas vietoje, bet atiduodamas deginti atskirame centriniame dumblo atskirojo deginimo įrenginyje.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i111) Nuotekų valymo įrenginyje susidariusio nuotekų dumblo, deginamo vietoje, dalis (proc.) | — |
| i112) Nuotekų valymo įrenginyje po deginimo likusiuose pelenuose esančio fosforo, kuris pakartotinai naudojamas, dalis (proc.) | |

3.10.5. *Skatinimas naudoti iš nuotekų valymo įrenginyje išvalytų nuotekų gautą apytakinį vandenį*

GAVP yra skatinti naudoti iš nuotekų valymo įrenginyje išvalytų nuotekų gautą apytakinį vandenį. Jis gali būti naudojamas, pavyzdžiui:

— kaip drėkinimo vanduo, taip pat ir ne žemės ūkyje (pvz., parkams drėkinti),

— kaip negeriamasis vanduo – įvairioms miesto reikmėms, pavyzdžiui, gatvėms plauti, netoli miesto įrengtų slidinėjimo trasų sniegui gaminti, naudoti viešųjų pastatų tualetuose, viešuosiuose fontanuose,

— pramonės reikmėms, pavyzdžiui, aušinti,

— požeminio vandens ištekliams papildyti.

Vietos viešojo administravimo įstaigos gali prireikus nuotekų valymo įrenginiuose įrengti atitinkamas tretinio valymo sistemas ir taip užtikrinti galimybę apytakinį vandenį naudoti kai kuriais konkrečiais tikslais. Tai įgyvendindamos vietos viešojo administravimo įstaigos turi bendradarbiauti su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais (pvz., vietos ūkininkais, žemės ūkio kooperatyvais) – jie gali būti suinteresuoti apytakinio vandens naudojimu.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už nuotekų valymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos. Vis dėlto vandens pakartotinio naudojimo klausimas ypač aktualus vietovėse, kuriose jo trūksta, jei pakartotinai naudojant vandenį gali būti mažinamas poveikis vandens ištekliams ir jei papildomos investicijos ir veiklos sąnaudos ekonomiškai pagrįstos.

([19]) Geriausių prieinamų gamybos būdų (GPGB) informaciniai dokumentai pagal Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyvą skelbiami adresu http://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference/.

([20]) 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės) (OL L 334, 2010 12 17, p. 17).

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i113) Išvalius nuotekas susidarančio apytakinio vandens kiekis per tam tikrą laiką ($m^3$ per metus, $m^3$/val.)<br>i114) Apytakinio vandens dalis (proc.), palyginti su visu išvalytų nuotekų kiekiu | — |

3.10.6. *Centralizuotos kanalizacijos nuotekų ir autonominės kanalizacijos paviršinių nuotekų kaupimas ir valymas*

GAVP yra iš centralizuotos kanalizacijos ([21]) nuotekų kaupimo rezervuarų surinktas nuotekas valyti naudojant smulkių dalelių (4–6 mm) filtrus ir nusodinimo rezervuarus, taip pat, atsižvelgiant į surinkto vandens kokybę, tas nuotekas valyti filtruojant per gruntą arba taikant kitokią technologiją, kuria pasiekiamas panašus skendinčiųjų medžiagų, ChDS, sunkiųjų metalų ir organinių teršalų šalinimo efektyvumas.

GAVP yra valyti autonominės kanalizacijos paviršines nuotekas atsižvelgiant į jų užterštumo lygį ir tiesiogiai išleisti tik neužterštas arba mažai užterštas paviršines nuotekas.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už nuotekų tvarkymą ir miestų drenažą atsakingos vietos valdžios institucijos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i115) Centralizuotos kanalizacijos atveju – teršalų (visų skendinčiųjų medžiagų, ChDS ir sunkiųjų metalų), iš nuotekų valymo įrenginio išleidžiamų į nuotekų priimtuvus, kiekio santykis su visų išmetamųjų teršalų (išvalytose nuotekose, taip pat paviršinėse nuotekose) kiekiu (proc.)<br>i116) Autonominės kanalizacijos atveju – užterštų nepralaidžių teritorijų, iš kurių atitekančios paviršinės nuotekos yra tinkamai išvalomos, dalis (proc.) | — |

3.10.7. *Darni miestų drenažo sistema*

GAVP yra gerinti vandens infiltraciją į gruntą (pvz., mažinti grunto nepralaidumą) ir taip mažinti į centralizuotos ir autonominės kanalizacijos tinklus atitekančių paviršinių nuotekų srautą. Taip galima apriboti nuotekų srautus esant labai dideliam kritulių kiekiui ir užtikrinti, kad visos išleidžiamos miesto nuotekos būtų tinkamai tvarkomos siekiant išvengti atitinkamų teršalų patekimo į nuotekų priimtuvą. Vietos valdžios institucijos gali propaguoti darnias miestų drenažo sistemas – į žemės naudojimo politikos priemones įtraukti atitinkamas nuostatas, pagrįstas upės baseino lygmeniu taikomu holistiniu požiūriu (taip pat žr. 3.4.3 skirsnį).

([21]) Centralizuotos kanalizacijos sistemose nuotekos ir paviršinės nuotekos (po audros ar lietaus) surenkamos į tą patį kanalizacijos tinklą. Autonominės kanalizacijos sistemose nuotekos ir paviršinės nuotekos surenkamos į atskirus kanalizacijos tinklus ir jais perduodamos valyti arba išleisti.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos už miestų drenažą ir kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos. Darnios miestų drenažo priemonės gali būti įgyvendinamos naujuose ir esamuose gyvenamuosiuose rajonuose. Tačiau esamose užstatytose teritorijose gali atsirasti tam tikrų apribojimų taikyti šias priemones (pvz., infiltracijai vietoje užtikrinti reikalingos erdvės trūkumas).

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i76) Dirbtinio paviršiaus (t. y. bet kokio nepralaidžia danga padengto ploto: pastatų, kelių, visų zonų, kuriose nėra augmenijos ar vandens) savivaldybės teritorijoje procentinė dalis ($km^2$ dirbtinio paviršiaus/$km^2$ viso paviršiaus) | — |
| i117) Numatomo lietaus vandens, kuris susikaups ir vietoje susigers į gruntą, kiekio dalis per metus (proc.), palyginti su visu numatomu savivaldybės miesto teritorijai tenkančio lietaus vandens kiekiu | |

3.11. **Žaliojo viešojo pirkimo srities geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas visoms viešojo administravimo įstaigoms.

3.11.1. *Sistemingas aplinkosaugos kriterijų įtraukimas į visų viešųjų pirkimų reikalavimus*

GAVP yra vykdant viešuosius produktų (prekių, paslaugų ir darbų) pirkimus taikyti aplinkosaugos kriterijus ir iš konkurso kriterijų naudingiausiu laikyti produkto ar paslaugos gyvavimo ciklo sąnaudas, o ne tik pradines to produkto ar paslaugų įsigijimo investicijas.

Aplinkosaugos kriterijai gali būti įtraukiami į bet kurio konkurso, siejamo su galimu poveikiu aplinkai, technines specifikacijas, atrankos kriterijus, sutarties sudarymo kriterijus ir sutarties vykdymo sąlygas.

Viešojo administravimo įstaigos, kurioms reikia patarimų, kaip suformuluoti aplinkosaugos kriterijus, gali:

— esant galimybei į technines specifikacijas, atrankos kriterijus, sutarties sudarymo kriterijus ir sutarties vykdymo sąlygas įtraukti išsamius konkrečiam produktui taikytinus ES žaliojo viešojo pirkimo ([22]) (ES ŽVP) kriterijus,

— jei rekomendacijų dėl ES ŽVP nėra, įsigydamos tam tikrą produktą, jei įmanoma, remtis ES ekologinio ženklo suteikimo kriterijais ir taikyti šiuos kriterijus vykdydamos viešuosius pirkimus ([23]),

— vykdydamos viešuosius prekių, paslaugų ir darbų pirkimus kaip sutarties sudarymo kriterijų nustatyti tiekėjų registraciją EMAS ir vertindamos pasiūlymus skirti papildomų taškų, jei, atsižvelgiant į sutarties dalyką, yra svarbu įdiegti aplinkosaugos vadybos sistemą. Nustatant reikalavimus, skirtus sektoriams arba sritims, kuriuose EMAS įregistruotų rinkoje dalyvaujančių organizacijų yra nedaug ir dėl to būtų pateikta mažai pasiūlymų, gali būti daroma nuoroda į tarptautiniais standartais (pvz., ISO 14001) grindžiamas aplinkosaugos vadybos sistemas. Tačiau viešojo administravimo įstaigos gali už didesnį patikimumą, užtikrinamą taikant EMAS, skirti EMAS įregistruotoms organizacijoms daugiau taškų nei organizacijoms, įdiegusioms kitas aplinkosaugos vadybos sistemas, kuriose nenumatytos tos pačios garantijos.

([22]) Informacijos apie ES žaliojo viešojo pirkimo kriterijus, taip pat išsamus produktų, kuriems jie taikomi, sąrašas pateikiami adresu http://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm.

([23]) Siekiant neapriboti pasiūlymų skaičiaus, techninėse specifikacijose gali būti daroma nuoroda į ES ekologinio ženklo suteikimo tam produktui ar paslaugų grupei kriterijus; kad būtų galima patikrinti atitiktį kriterijams, gali būti reikalaujama pateikti galiojančią ES ekologinio ženklo licenciją. Pagal 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB (OL L 94, 2014 3 28, p. 65), 44 straipsnio 2 dalį perkančiosios organizacijos privalo priimti ir kitokius tinkamus įrodymus.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i118) Konkursų, į kurių reikalavimus įtraukti aplinkosaugos reikalavimai, dalis (proc.), palyginti su visu konkursų skaičiumi (pagal produktų kategorijas) | b40) Į visų (100 %) konkursų reikalavimus įtraukiami aplinkosaugos kriterijai, kuriais reikalaujama užtikrinti ne mažesnį efektyvumą nei pagal ES VŽP kriterijus, jei jie tiems produktams (pvz., biuro popieriui, valymo medžiagoms, baldams) nustatyti |

3.12. **Ekologinio švietimo ir informacijos sklaidos srities geriausia aplinkosaugos vadybos praktika**

Šis skirsnis skirtas viešojo administravimo įstaigoms, atsakingoms už piliečių ekologinį švietimą ir informacijos teikimą įmonėms.

3.12.1. *Piliečių ir įmonių ekologinis švietimas ir informavimas*

GAVP yra vykdyti piliečių ir įmonių ekologinį švietimą ir teikti jiems informaciją siekiant:

— didinti visuomenės informuotumą apie aplinkosaugos problemas,

— suteikti praktinės informacijos apie tai, kaip piliečiai ir įmonės gali kasdien prisidėti prie aplinkos apsaugos ir veiksmingo išteklių naudojimo,

— sukurti naujų elgsenos modelių, kuriuos galėtų taikyti įvairios visuomenės grupės,

— suteikti piliečiams įkvėpimo pažinti vietos aplinką ir ją tausoti bei vėl užmegzti ryšį su gamta,

— skatinti supratimą apie miesto ir aplinkinių kaimo vietovių bei natūralių gamtinių zonų aplinkos tarpusavio priklausomumą.

Šiuos tikslus galima pasiekti rengiant plačiajai visuomenei arba konkrečioms piliečių, įmonių ar specialistų grupėms skirtus mokomuosius seminarus, konferencijas ar praktinius seminarus konkrečiais klausimais (pvz., apie efektyviai energiją vartojančius pastatus). Be to, vietos viešojo administravimo įstaiga gali teikti specialią informaciją apie teisinius (ir kitus) su aplinka susijusius aspektus ir esamas paskatas (pvz., paskatas didinti energijos vartojimo efektyvumą). Visa veikla gali būti organizuojama įtraukiant piliečių ekologinio švietimo ir informavimo iniciatyvas remiančius gyventojus, vietos organizacijas ir įmones ir su jais bendradarbiaujant.

Taikymo galimybės

Šią GAVP gali taikyti visos viešojo administravimo įstaigos, atliekančios tam tikrą vaidmenį informuojant visuomenę apie aplinkosaugos klausimus.

Susiję aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai ir pažangos kriterijai

| Aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai | Pažangos kriterijai |
|---|---|
| i119) Piliečių, tiesiogiai ir netiesiogiai įtraukiamų į ekologinį švietimą, procentinė dalis | — |
| i120) Sukurta savivaldybės tarnyba arba agentūra, atsakinga už informacijos apie aplinką teikimą įmonėms (taip arba ne) | |

4. **REKOMENDUOJAMI SEKTORIUI SKIRTI PAGRINDINIAI APLINKOSAUGINIO VEIKSMINGUMO RODIKLIAI**

Toliau esančioje lentelėje pateikiami **atrinkti** viešojo administravimo sektoriui skirti **pagrindiniai aplinkosauginio veiksmingumo rodikliai**. Šie rodikliai sudaro visų 3 skyriuje nurodytų rodiklių pogrupį. Lentelė suskirstyta remiantis šio dokumento sandara.

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **TVARIŲ BIURŲ SRITIES GAVP** | | | | | | | |
| 1. Bendros energijos sąnaudos per metus | kWh/$m^2$ per metus<br>kWh/EE per metus | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Bendros energijos sąnaudos per metus, padalytos iš viso vidaus patalpų ploto arba EE skaičiaus. Šis rodiklis taip pat gali būti skaidomas pagal šias kategorijas:<br>— patalpų šildymas,<br>— patalpų vėsinimas,<br>— apšvietimas,<br>— kiti procesai, kuriems vartojama elektros energija. | Pastato lygmuo | Energijos vartojimo efektyvumas | — | 3.1.1 GAVP |
| 2. Bendras per metus išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis | kg $CO_2$ ekv./$m^2$ per metus<br>kg $CO_2$ ekv./EE per metus | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Bendras dėl naudojimosi biurų pastatais per metus išmestas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, padalytas iš viso vidaus patalpų ploto arba EE skaičiaus | Pastato lygmuo | Energijos vartojimo efektyvumas | — | 3.1.1 GAVP |
| 3. Bendros vandens sąnaudos per metus | $m^3$/EE per metus<br>$m^3/m^2$ per metus | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Bendros biurų pastatų vandens sąnaudos per metus, padalytos iš viso vidaus patalpų ploto arba EE skaičiaus, išskaidytos pagal šias kategorijas (jei aktualu):<br>— vandentiekio vandens sąnaudos,<br>— surinkto lietaus vandens sąnaudos,<br>— išvalytų paplavų sąnaudos. | Pastato lygmuo | Vanduo | Biurų pastatų vandens sąnaudos yra mažesnės nei 6,4 $m^3$/EE per metus | 3.1.2 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 4. Bendras per metus susidarantis biuro atliekų kiekis | kg/EE per metus | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Bendras biurų pastatuose per metus susidarantis biuro atliekų kiekis, padalytas iš EE skaičiaus | Pastato lygmuo | Atliekos | Bendras biurų pastatuose susidarantis atliekų kiekis yra mažesnis nei 200 kg/EE per metus | 3.1.3 GAVP |
| 5. Bendras per metus perdirbamas biuro atliekų kiekis | % | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Bendro biuruose per metus susidarančių biuro atliekų svorio procentinė dalis, kurią sudaro perdirbti renkamos biuro atliekos | Pastato lygmuo | Atliekos | Į sąvartyną visai neišvežama biurų pastatuose susidarančių atliekų | 3.1.3 GAVP |
| 6. Sunaudojamo biuro popieriaus kiekis vienam EE per dieną | lapų skaičius/EE per darbo dieną | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Bendras per metus sunaudojamo biuro popieriaus lapų skaičius, padalytas iš EE skaičiaus ir darbo dienų skaičiaus | Organizacijos lygmuo | Medžiagų naudojimo efektyvumas | Bendras sunaudojamas biuro popieriaus kiekis yra mažesnis nei 15 A4 formato lapų/EE per darbo dieną | 3.1.4 GAVP |
| 7. Biuro popieriaus kiekio dalis, kurią sudaro aplinkai nekenksmingas sertifikuotas biuro popierius | % | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Viso įsigyjamo biuro popieriaus (pakuočių skaičius) procentinė dalis (pakuočių skaičius), kurią sudaro aplinkai nekenksmingas sertifikuotas biuro popierius | Organizacijos lygmuo | Energijos vartojimo efektyvumas<br>Medžiagų naudojimo efektyvumas<br>Vanduo<br>Atliekos<br>Biologinė įvairovė<br>Išmetamas teršalų kiekis | Visas (100 %) sunaudotas biuro popierius perdirbamas arba jam suteiktas ISO I tipo ekologinis ženklas (pvz., ES ekologinis ženklas) | 3.1.4 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 8. Priemonių, kuriomis darbuotojai skatinami į darbą važinėti tvariu transportu, taikymas | Taip arba ne | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Įgyvendinant motyvavimo keisti elgseną priemones darbuotojai yra suinteresuoti į darbą važiuoti tvariu transportu | Organizacijos lygmuo | Išmetamas teršalų kiekis | Įgyvendinamos priemonių, kuriomis darbuotojai skatinami į darbą važiuoti tvariu transportu | 3.1.5 GAVP |
| 9. Dalykinių kelionių vadinamojo anglies dioksido biudžeto numatymas | Taip arba ne | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Numatytas bendras tam tikro laikotarpio dalykinių kelionių anglies dioksido biudžetas. Iš likusio anglies dioksido biudžeto atimamas atitinkamas dėl kiekvienos kelionės išmetamo anglies dioksido ekvivalentas. | Organizacijos lygmuo | Išmetamas teršalų kiekis | Numatytas visų dalykinių kelionių vadinamasis anglies dioksido biudžetas | 3.1.5 GAVP |
| 10. Vaizdo konferencijų įrangos prieinamumas ir naudojimo stebėsena | Taip arba ne | Biurų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Organizacijoje skatinama naudotis vaizdo konferencijų įranga ir stebimas jos naudojimo valandų skaičius. Visi darbuotojai gali naudotis vaizdo konferencijų įranga. | Organizacijos lygmuo | Išmetamas teršalų kiekis | Vaizdo konferencijų įranga prieinama visiems darbuotojams, vykdoma jos naudojimo stebėsena ir skatinama ja naudotis | 3.1.5 GAVP |
| 11. Susidarančių maisto atliekų kiekis | g/porcijai | Valgyklų ir kavinių turinčios arba jas valdančios viešojo administravimo įstaigos | Susidarantis maisto atliekų kiekis vienai valgyklose ir kavinėse patiekiamai porcijai | Organizacijos lygmuo | Atliekos | — | 3.1.6 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **TVARIOS ENERGETIKOS IR KLIMATO KAITOS SRITIES GAVP** | | | | | | | |
| 12. Savivaldybės teritorijoje išmetamas anglies dioksido kiekis | kg $CO_2$ ekv. gyventojui | Visos vietos valdžios institucijos | Visas savivaldybės teritorijoje (įskaitant būsto, pramonės, žemės ūkio, prekybos bei paslaugų ir statybos sektorius) per metus išmetamas anglies dioksido kiekis (išreikštas $CO_2$ ekv. tonomis), padalytas iš teritorijos gyventojų skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.2.1 ir 3.2.2 GAVP |
| 13. Parengtas savivaldybės energetikos ir klimato kaitos švelninimo veiksmų planas | Taip arba ne | Visos vietos valdžios institucijos | Savivaldybės energetikos ir klimato kaitos švelninimo veiksmų planas, kuriame nurodyti ilgalaikiai ir trumpalaikiai tikslai ir veiksmai, grindžiamas teritorijos energijos sąnaudų ir išmetamo teršalų kiekio registro duomenimis | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Parengtas energijos sąnaudų ir išmetamo teršalų kiekio registro duomenimis pagrįstas savivaldybės energetikos ir klimato kaitos švelninimo veiksmų planas, kuriame nurodyti tikslai ir veiksmai | 3.2.2 GAVP |
| 14. Patvirtinta prisitaikymo prie klimato kaitos strategija | Taip arba ne | Visos vietos valdžios institucijos | Savivaldybės teritorijos holistinė prisitaikymo prie klimato kaitos strategija gali būti pagrįsta kitomis vietos ir regiono prisitaikymo prie klimato kaitos strategijomis | Administruojama teritorija | — | Parengta savivaldybės teritorijos holistinė prisitaikymo prie klimato kaitos strategija | 3.2.3 GAVP |
| 15. Gatvių apšvietimo energijos sąnaudos | kWh gyventojui per metus<br>MWh/km per metus | Už gatvių apšvietimo valdymą tiesiogiai arba netiesiogiai atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Gatvių apšvietimo energijos sąnaudos vienam gyventojui arba vienam apšviestos gatvės kilometrui per metus | Administruojama teritorija | Energijos vartojimo efektyvumas | Gatvių apšvietimo energijos sąnaudos yra mažesnės nei 6 MWh/km per metus | 3.2.4 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 16. Viešųjų pastatų bendros energijos sąnaudos per metus | kWh/$m^2$ per metus | Pastatų turinčios arba juos valdančios viešojo administravimo įstaigos | Viešojo pastato bendros energijos sąnaudos (įskaitant patalpų šildymo, vėsinimo ir elektros sąnaudas) per metus, išreikštos galutinės energijos sąnaudomis ir padalytos iš pastato patalpų ploto | Pastato lygmuo | Energijos vartojimo efektyvumas | Nauji pastatai projektuojami taip, kad bendros pirminės energijos sąnaudos (įskaitant visus vartojimo atvejus) būtų mažesnės nei 60 kWh/$m^2$ per metus<br>Esami pastatai renovuojami taip, kad bendros pirminės energijos sąnaudos (įskaitant visus vartojimo atvejus) būtų mažesnės nei 100 kWh/$m^2$ per metus | 3.2.5, 3.2.6, 3.2.7 ir 3.2.8 GAVP |
| 17. Darbuotojų mokymas energijos vartojimo efektyvumo didinimo klausimais | val./EE per metus | Pastatų turinti arba juos valdanti viešojo administravimo įstaiga | Darbuotojų mokymo su aplinkosauga susijusiais klausimais (siekiant padidinti pastatų energijos vartojimo efektyvumą) valandų skaičius per metus Bendras mokymo valandų skaičius per metus dalijamas iš EE skaičiaus | Pastato lygmuo | Energijos vartojimo efektyvumas | — | 3.2.8 GAVP |
| 18. Centralizuotos šilumos arba vėsumos tiekimo sistemos išmetamas $CO_2$ kiekis | t $CO_2$ ekv.<br>kg $CO_2$ ekv./$m^2$ | Visos vietos valdžios institucijos | Šilumos arba vėsumos tiekimo sistemos per metus išmetamas $CO_2$ ekv. kiekis iki ir po centralizuoto šilumos ir (arba) vėsumos tiekimo tinklo įrengimo: bendras kiekis arba kiekis šildomų arba vėsinamų pastatų patalpų ploto vienetui | Centralizuoto šilumos arba vėsumos tiekimo sistema | Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.2.9 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 19. Iš atsinaujinančiųjų išteklių pagamintos energijos dalis, palyginti su energijos sąnaudomis | % | Pastatų turinti arba juos valdanti viešojo administravimo įstaiga | Iš atsinaujinančiųjų išteklių vietoje/netoliese pagamintos energijos (atskirai elektros ir šilumos) kiekis, padalytas iš viešųjų pastatų arba socialinių būstų pastatų energijos sąnaudų (atskirai elektros ir šilumos) | Pastato lygmuo | Energijos vartojimo efektyvumas<br>Išmetamas teršalų kiekis | Visa (100 %) viešajame pastate suvartota elektros energija yra pagaminta vietoje iš atsinaujinančiųjų išteklių.<br>Visas (100 %) viešajame pastate/socialinių būstų pastate suvartojamas karštas vanduo yra paruoštas naudojant iš atsinaujinančiųjų išteklių vietoje pagamintą šilumą. | 3.1.10 GAVP |
| 20. Nustatyta vietos planavimo metodika, pagal kurią privalu taikyti aukštesnius energijos vartojimo efektyvumo standartus ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo reikalavimus | Taip arba ne | Vietos statybos taisykles nustatančios ir (arba) statybos leidimus išduodančios vietos valdžios institucijos | Į vietos planavimo metodiką įtraukta nuostata, kad teritorijoje statant naujus pastatus ir renovuojant senus pastatus turi būti laikomasi pavyzdinių energijos vartojimo efektyvumo standartų ir minimalaus atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybos reikalavimo | Administruojama teritorija | Energijos vartojimo efektyvumas<br>Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.2.11 GAVP |
| 21. Informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimas | Taip arba ne | Viešojo administravimo įstaigos, skatinančios gyventojus ir įmones efektyviau vartoti energiją ir propaguojančios atsinaujinančiųjų išteklių energiją | Viešojo administravimo įstaiga informuoja ir konsultuoja gyventojus ir įmones energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos vartojimo klausimais, kad jie suvartotų mažiau energijos. | Administruojama teritorija | Energijos vartojimo efektyvumas<br>Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.2.13 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 22. Teritorijos dalis, kurioje atliekami termografiniai tyrimai | % | Visos vietos valdžios institucijos | Savivaldybės miesto teritorijos plotas, kuriame atliekami termografiniai tyrimai, padalytas iš viso savivaldybės miesto teritorijos ploto | Administruojama teritorija | Energijos vartojimo efektyvumas<br>Išmetamas teršalų kiekis | Turima naujausių (ne senesnių kaip 5 metų) didelės skiriamosios gebos (< 50 cm) termografinių duomenų apie visą užstatytą savivaldybės teritoriją | 3.2.14 GAVP |

**JUDUMO SRITIES GAVP**

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 23. Kelionių transporto dalis | Proc. | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Kelionių atitinkamoje teritorijoje, per kurias naudotasi įvairiomis transporto priemonėmis (pvz., automobiliu, autobusu, dviračiu), skaičius, padalytas iš visų kelionių skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Dviračiams tenka 20 % arba didesnė miesto transporto dalis, arba miestas per pastaruosius penkerius metus bent 50 % padidino dviračių transporto dalį.<br>Mieste naudojamo tvarių rūšių transporto (pvz., ėjimo pėsčiomis, važiavimo dviračiu, autobusu, tramvajumi, traukiniu) dalis sudaro 60 % arba daugiau. | 3.3.1, 3.3.2, 3.3.6, 3.3.7 ir 3.3.8 GAVP |
| 24. Nustatyta atskira ėjimo pėsčiomis/važiavimo dviračiu skatinimo politika | Taip arba ne | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Miestas turi atskirą politiniu lygmeniu patvirtintą politiką ir skatina eiti pėsčiomis/važiuoti dviračiu; taip pat yra nustatyti pėsčiųjų / dviračių infrastruktūros plėtros ir investicijų į šią infrastruktūrą tikslai | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Bent 10 % miesto investicijų į transporto infrastruktūrą ir jos priežiūrą yra skiriama dviračių infrastruktūrai | 3.3.2 GAVP |
| 25. Dviračių infrastruktūros ilgis | km<br>dviračių juostų km/ kelių km | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Dviračių infrastruktūros (dviračių juostų) ilgis gali būti pateiktas kaip absoliutusis dydis (km) arba jis gali būti padalijamas iš transporto priemonėms skirtų kelių tinklo ilgio | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.3.2 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 26. Dalijimosi automobiliu paslaugos naudotojų skaičius | Naudotojų skaičius/ 10 000 gyventojų<br>Naudotojų skaičius/ transporto priemonių, kuriomis dalijamasi, skaičius | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Dalijimosi automobiliu paslaugos naudotojų skaičius gali būti apskaičiuojamas kaip:<br>— visas dalijimosi automobiliu paslaugos naudotojų skaičius, padalytas iš gyventojų skaičiaus ir padaugintas iš 10 000,<br>— visas dalijimosi automobiliu paslaugos naudotojų skaičius, padalytas iš transporto priemonių, kuriomis dalijamasi, skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.3.3 GAVP |
| 27. Turimų automobilių, kuriais dalijamasi, skaičius | Gyventojų skaičius/ automobilių, kuriais dalijamasi, skaičius | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Savivaldybės teritorijos gyventojų skaičius padalijamas iš dalijimosi automobiliu paslaugų sistemos transporto priemonių parko automobilių skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | 2 500 gyventojų yra prieinamas bent 1 automobilis, kuriuo dalijamasi | 3.3.3 GAVP |
| 28. Privačių automobilių, vietoj kurių naudojamasi dalijimosi paslauga, skaičius | Privačių automobilių, vietoj kurių naudojamasi dalijimosi paslauga, skaičius/ transporto priemonių, kuriomis dalijamasi, skaičius | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Privačių automobilių, vietoj kurių naudojamasi dalijimosi automobiliu paslaugų sistemos transporto priemonėmis (savo automobilio nebereikia), skaičius, padalytas iš viso dalijimosi automobiliu paslaugų sistemos transporto priemonių parko automobilių skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Privačių automobilių, vietoj kurių naudojamasi viena dalijimosi automobiliu paslaugos operatoriaus transporto priemonių parko transporto priemone, skaičius – ne mažiau kaip 8 | 3.3.3 GAVP |
| 29. Kelionių, už kurias sumokama naudojantis integruotu bilietu, dalis | % | Už viešąjį transportą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Kelionių, per kurias naudotasi kelių rūšių viešuoju transportu ir už kurias sumokėta naudojantis integruota bilietų sistema, skaičius, padalytas iš viso kelionių viešuoju transportu, kurioms reikia įsigyti daugiau negu vieną bilietą, skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Už ne mažiau kaip 75 % kelionių yra sumokama naudojantis integruotu bilietu | 3.3.4 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 30. Elektra varomų transporto priemonių dalis | % | Visos vietos valdžios institucijos | Visų eisme dalyvaujančių elektra varomų transporto priemonių skaičius (pagal rūšis, pvz., elektromobilių ar elektrinių dviračių), padalytas iš visų tos rūšies transporto priemonių skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.3.5 GAVP |
| 31. Įkrovimo prieigų skaičius | Įkrovimo prieigų skaičius vienam gyventojui | Visos vietos valdžios institucijos | Visų elektra varomoms transporto priemonėms skirtų viešųjų įkrovimo prieigų skaičius, padalytas iš atitinkamos teritorijos gyventojų skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.3.5 GAVP |
| 32. Oro teršalų koncentracijos sumažėjimas | % | Visos vietos valdžios institucijos | Tam tikrose miesto vietose (pvz., šalia mokyklų, parkų, gyvenamųjų rajonų) nuolat matuojama oro teršalų ($PM_{10}$, amoniako ir azoto oksido) koncentracija<br>Oro teršalų koncentracijos sumažėjimas apskaičiuojamas iš kiekvieno teršalo pradinės koncentracijos vertės (iki spūsčių mokesčio įvedimo) atėmus galutinės koncentracijos vertę (po spūsčių mokesčio įvedimo) ir padalijus iš pradinės oro teršalo koncentracijos vertės | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Oro teršalų ($PM_{10}$, amoniako ir azoto oksido) koncentracija teritorijoje, kurioje taikomas spūsčių mokestis, sumažėjo 10 % (vidutiniškai), palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo | 3.3.7 GAVP |
| 33. Į teritoriją, kurioje taikomas spūsčių mokestis, įvažiuojančių transporto priemonių skaičiaus sumažėjimas | % | Visos vietos valdžios institucijos | Į teritoriją, kurioje taikomas spūsčių mokestis, įvažiuojančių privačių transporto priemonių skaičius, padalytas iš privačių transporto priemonių, į tą pačią teritoriją važinėjusių iki spūsčių mokesčio įvedimo, skaičiaus | Teritorija, kurioje yra taikomas spūsčių mokestis | Išmetamas teršalų kiekis | Į teritoriją, kurioje taikomas spūsčių mokestis, įvažiuoja 20 % mažiau transporto priemonių, kurioms atleidimas nuo mokesčio netaikomas, palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo | 3.3.7 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 34. Greitesnis ir punktualesnis viešasis transportas | % | Visos vietos valdžios institucijos | Vidutinis viešojo transporto greitis po spūsčių mokesčio įvedimo, padalytas iš vidutinio viešojo transporto greičio iki spūsčių mokesčio įvedimo.<br>Tuo pačiu būdu gali būti lyginamas ir viešojo transporto punktualumas iki ir po spūsčių mokesčio įvedimo. | Teritorija, kurioje yra taikomas spūsčių mokestis | Išmetamas teršalų kiekis | Viešojo transporto paslaugų teikimo sparta ir punktualumas padidėjo 5 %, palyginti su padėtimi iki spūsčių mokesčio įvedimo | 3.3.7 GAVP |
| 35. Laisvų stovėjimo vietų darbo valandomis dalis | % | Visos vietos valdžios institucijos | Vidutinis laisvų stovėjimo vietų skaičius darbo valandomis, padalytas iš visų stovėjimo vietų skaičiaus | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | 90 % laiko darbo valandomis yra užimta 80–90 % gatvėje esančių stovėjimo vietų | 3.3.8 GAVP |
| 36. Minimalaus stovėjimo vietų skaičiaus reikalavimai | Taip arba ne | Visos vietos valdžios institucijos | Miestas gali riboti stovėjimo vietų (gatvėje ir požeminiuose garažuose) skaičių naujuose gyvenamuosiuose rajonuose ir gali patvirtinti oficialią politiką, pagal kurią būtų laipsniškai baigiama taikyti esamiems gyvenamiesiems rajonams taikomus reikalavimus dėl stovėjimo vietų | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis<br>Biologinė įvairovė | Miestas nebetaiko minimalaus stovėjimo vietų skaičiaus (gatvėje ir požeminiuose garažuose) reikalavimų naujuose gyvenamuosiuose rajonuose ir yra patvirtinęs oficialią politiką, pagal kurią yra laipsniškai baigiama taikyti esamiems gyvenamiesiems rajonams taikomus reikalavimus dėl stovėjimo vietų | 3.3.8 GAVP |
| 37. Transporto priemonių, kuriomis vežami kroviniai, išmetamas $CO_2$ kiekis | kg $CO_2$ ekv. per metus<br>kg $CO_2$ ekv. per mėnesį | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Visas logistikos paslaugų centro paslaugų teritorijoje transporto priemonių, kuriomis vežami kroviniai, per tam tikrą laiką (pvz., per metus ar mėnesį) išmetamas $CO_2$ kiekis | Logistikos paslaugų centro paslaugų teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Paslaugų teritorijoje transporto priemonių, kuriomis vežami kroviniai, išmetamo $CO_2$ kiekio sumažėjimas 40 %, palyginti su padėtimi iki logistikos paslaugų centro sukūrimo | 3.3.9 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 38. Krovinių vežimo reisų į paslaugų teritoriją skaičius per dieną | Per dieną pristatytų krovinių skaičius | Už judumą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Krovinių vežimo reisų krovinių vežimo transporto priemonėmis skaičius logistikos paslaugų centro paslaugų teritorijoje per dieną | Logistikos paslaugų centro paslaugų teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Krovinių vežimo reisų į paslaugų teritoriją skaičiaus per dieną sumažėjimas 75 %, palyginti su padėtimi iki logistikos paslaugų centro sukūrimo | 3.3.9 GAVP |
| **ŽEMĖS NAUDOJIMO GAVP** | | | | | | | |
| 39. Naujai užstatytų teritorijų dalis | % | Visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos | Naujai užstatytos teritorijos, įskaitanti bet kokį nepralaidžią danga padengtą plotą (pastatus, kelius, visas zonas, kuriose nėra augmenijos ar vandens), plotas, padalytas iš užstatytos teritorijos ploto atitinkamo laikotarpio (pvz., 1, 5, 10 metų) pradžioje ($m^2$) | Administruojama teritorija | Biologinė įvairovė | — | 3.4.1 GAVP |
| 40. Skatinama taikyti šilumos salos miestuose efekto mažinimo priemones | Taip arba ne | Visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos | Administruojamoje teritorijoje skatinama privačiuose ir viešuosiuose pastatuose ir zonose taikyti šilumos salos miestuose efekto mažinimo priemones (pvz., apželdinti teritorijas ar stogus arba naudoti atspindinčias medžiagas) | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis<br>Energijos vartojimo efektyvumas<br>Biologinė įvairovė | — | 3.4.2 GAVP |
| 41. Reikalaujama įrengti mažo poveikio aplinkai drenažo priemones | Taip arba ne | Visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos | Reikalaujama statant naujus gyvenamuosius rajonus, taip pat iš esmės atnaujinant jau užstatytas teritorijas įrengti mažo poveikio aplinkai drenažo priemones | Administruojama teritorija | Biologinė įvairovė | — | 3.4.3 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **MIESTO TERITORIJŲ APŽELDINIMO GAVP** | | | | | | | |
| 42. Gamtinių ir pusiau natūralių zonų dalis | % | Už žaliųjų miesto zonų valdymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Miesto teritorijoje esančios gamtinės ir pusiau natūralios aplinkos plotas ($km^2$), padalytas iš visos miesto teritorijos ploto | Administruojama teritorija | Biologinė įvairovė | — | 3.5.1 GAVP |
| 43. Žaliosios ir mėlynosios miesto infrastruktūros teritorijų dalis | % | Už žaliųjų miesto zonų valdymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Miesto žaliosios ir mėlynosios infrastruktūros teritorijų plotas, padalytas iš visos miesto teritorijos ploto ($km^2$) | Administruojama teritorija | Biologinė įvairovė | — | 3.5.2 GAVP |
| 44. Žaliųjų stogų dalis | % | Visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos | Pastatų, ant kurių yra įrengti žalieji stogai, skaičius, padalytas iš visų savivaldybės teritorijoje esančių pastatų skaičiaus | Administruojama teritorija | Biologinė įvairovė | — | 3.5.3 GAVP |
| 45. Apleistų žaliųjų zonų ir nuošalių rajonų atnaujinimo planas | Taip arba ne | Visos už kraštotvarką atsakingos vietos valdžios institucijos | Viešojo administravimo įstaiga yra parengusi miesto teritorijoje esančių apleistų žaliųjų zonų ir nuošalių rajonų atnaujinimo ir aplinkos apsaugos planą | Administruojama teritorija | Biologinė įvairovė | — | 3.5.4 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **VIETOS APLINKOS ORO KOKYBĖS VALDYMO GAVP** | | | | | | | |
| 46. Oro teršalų koncentracija | $\mu g/m^3$ | Visos už oro kokybės valdymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Tam tikrose miesto teritorijos vietose (pvz., šalia mokyklų, parkų, gyvenamųjų rajonų) išmatuotas oro teršalų ($PM_{10}$, $PM_{2,5}$, $NO_2$) kiekis (metinis vidurkis) | Administruojama teritorija | Išmetamas teršalų kiekis | Visų nustatytų šios GAVP rodiklių rezultatai atitinka Pasaulio sveikatos organizacijose parengtose oro kokybės gairėse nustatytas vertes | 3.6.1 |
| **TRIUKŠMO MAŽINIMO GAVP** | | | | | | | |
| 47. Matavimų, kai triukšmo lygis viršija vietos ribines vertes, dalis | Proc. | Už triukšmo mažinimą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Matavimų, kai triukšmo lygis viršijo vietos ribines vertes, skaičius, padalytas iš visų triukšmo lygio matavimų skaičiaus | Administruojama teritorija | — | — | 3.7.1 GAVP |
| **VANDENTIEKOS GAVP** | | | | | | | |
| 48. Vandens skaitiklių skverbtis | % | Už geriamojo vandens tiekimą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Individualius skaitiklius turinčių vartotojų (atskirų vartotojų) skaičius, padalytas iš visų vartotojų skaičiaus | Administruojama teritorija | Vanduo | Vandens skaitiklius turi ne mažiau kaip 99 % namų ūkių arba galutinių vartotojų | 3.9.1 GAVP |
| 49. Išmaniųjų vandens skaitiklių dalis | % | Už geriamojo vandens tiekimą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Išmaniuosius skaitiklius turinčių vartotojų skaičius, padalytas iš visų vandens skaitiklius turinčių vartotojų skaičiaus | Administruojama teritorija | Vanduo | Vietovėse, kuriose trūksta vandens (bent tam tikru metų laiku), namų ūkiai/galutiniai vartotojai turi išmaniuosius skaitiklius<br>Visuose naujuose pastatuose yra sumontuoti vandens skaitikliai (vietovėse, kuriose trūksta vandens, – išmanieji skaitikliai) | 3.9.1 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 50. Nuotėkio iš infrastruktūros rodiklis (NIR) | % | Už geriamojo vandens tiekimą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | NIR apskaičiuojamas taip: esami faktiniai metiniai nuostoliai (EFMN)/neišvengiami faktiniai metiniai nuostoliai (NFMN) | Administruojama teritorija | Vanduo | Nuotėkio iš infrastruktūros rodiklis yra mažesnis nei 1,5 | 3.9.2 GAVP |
| **NUOTEKŲ TVARKYMO GAVP** | | | | | | | |
| 51. Vandens teršalų šalinimo efektyvumas | % | Už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Kiekvieno vandens teršalo (ChDS, $BDS_5$, amoniako, viso azoto ir viso fosforo) šalinimo efektyvumas apskaičiuojamas iš pradinės kiekvieno teršalo koncentracijos atėmus jo galutinę koncentraciją ir padalijus iš pradinės vandens teršalo koncentracijos | Nuotekų valymo įrenginys | Vanduo | Pasiektas teršalų šalinimo efektyvumas yra: ne mažiau kaip 98 % $BDS_5$, ne mažiau kaip 90 % ChDS, ne mažiau kaip 90 % amoniako, ne mažiau kaip 80 % visų organinių azoto junginių ir ne mažiau kaip 90 % viso fosforo | 3.10.1 GAVP |
| 52. Nuotekų valymo elektros sąnaudos | kWh/gyv. ekv. per metus | Už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Visos metinės nuotekų valymo elektros sąnaudos, padalytos iš gyventojų ekvivalentų, kurių nuotekos valomos nuotekų valymo įrenginyje, skaičiaus | Nuotekų valymo įrenginys | Vanduo | Nuotekų valymo įrenginių elektros sąnaudos:<br>— didelių komunalinių nuotekų valymo įrenginių (kurių pajėgumai didesni nei 10 000 gyv. ekv.) – mažesnės nei 18 kWh/gyv. ekv. per metus,<br>— mažų komunalinių nuotekų valymo įrenginių (kurių pajėgumai mažesni nei 10 000 gyv. ekv.) – mažesnės nei 25 kWh/gyv. ekv. per metus | 3.10.1 GAVP |
| 53. Mikroteršalų šalinimo efektyvumas | Proc. | Už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Šalinimo efektyvumas apskaičiuojamas iš pradinės mikroteršalo koncentracijos atėmus jo galutinę koncentraciją ir padalijus iš mikroteršalo pradinės koncentracijos | Nuotekų valymo įrenginys | Vanduo | Vidutinis mikroteršalų šalinimo efektyvumas yra didesnis kaip 80 % | 3.10.2 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 54. Nuotekų, valomų tretinio valymo įrenginiuose siekiant pašalinti mikroteršalus, srauto dalis | % | Už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Metinis nuotekų, valomų tretinio valymo įrenginiuose siekiant pašalinti mikroteršalus, srautas, padalytas iš metinio visų nuotekų srauto | Nuotekų valymo įrenginys | Vanduo | Mikroteršalai pašalinami iš ne mažiau kaip 90 % metinio nuotekų srauto | 3.10.2 GAVP |
| 55. Nuotekų valdymo įrenginyje pasigamintos elektros ir šilumos dalis | % | Už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Vietoje anaerobiškai skaidant dumblą pasigamintos ir nuotekų valymo įrenginyje suvartotos energijos (iš biodujų pasigaminta elektra ir šiluma) kiekis, padalytas iš viso nuotekų valymo įrenginyje suvartoto energijos kiekio | Nuotekų valymo įrenginys | Vanduo | Naudojant vietoje iš biodujų pagamintą elektrą ir šilumą patenkinamas visas (100 %) komunalinių nuotekų valymo įrenginių, kurių pajėgumai didesnis nei 10 000 gyv. ekv. ir kuriuose dumblas termiškai nedžiovinamas, energijos poreikis, o įrenginių, kuriuose dumblas džiovinamas, – 50 % energijos poreikio | 3.10.3 GAVP |
| 56. Atskirojo deginimo įrenginyje deginamo nuotekų dumblo dalis | % | Už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Nuotekų valymo įrenginyje susidariusio nuotekų dumblo, deginamo vietoje, kiekis, padalytas iš viso išvalius nuotekas susidariusio nuotekų dumblo kiekio | Nuotekų valymo įrenginys | Vanduo | — | 3.10.4 GAVP |
| 57. Apytakinio vandens dalis | % | Už nuotekų tvarkymą atsakingos viešojo administravimo įstaigos | Išvalius nuotekas susidariusio apytakinio vandens kiekis, padalytas iš viso išvalytų nuotekų kiekio | Administruojama teritorija | Vanduo | — | 3.10.5 GAVP |

| Rodiklis | Bendras vienetas | Pagrindinė tikslinė grupė | Trumpas aprašas | Rekomenduojamas žemiausias stebėsenos lygmuo | Susijęs pagrindinis rodiklis pagal Reglamento (EB) Nr. 1221/2009 IV priedą (C dalies 2 punktą) | Pažangos kriterijus | Susijusi geriausia aplinkosaugos vadybos praktika |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 58. Miesto teritorijose susikaupiančio ir infiltruojamo lietaus vandens dalis | % | Už miestų drenažą ir kraštotvarką atsakingos viešojo administravimo įstaigos. | Numatomo lietaus vandens, kuris susikaups ir vietoje susigers į gruntą, kiekio procentinė dalis per metus, palyginti su visu numatomu savivaldybės miesto teritorijai tenkančio lietaus vandens kiekiu | Administruojama teritorija | Vanduo | — | 3.10.7 GAVP |
| **ŽALIOJO VIEŠOJO PIRKIMO SRITIES GAVP** | | | | | | | |
| 59. Konkursų, į kurių reikalavimus įtraukti aplinkosaugos kriterijai, dalis | % | Visos viešojo administravimo įstaigos | Konkursų, į kurių reikalavimus įtraukti aplinkosaugos reikalavimai, skaičius, padalytas iš viso konkursų skaičiaus (pagal produktų kategorijas) | Organizacijos lygmuo | Energijos vartojimo efektyvumas<br>Medžiagų naudojimo efektyvumas<br>Vanduo<br>Atliekos<br>Biologinė įvairovė<br>Išmetamas teršalų kiekis | Į visų (100 %) konkursų reikalavimus įtraukiami aplinkosaugos kriterijai, kuriais reikalaujama užtikrinti ne mažesnį efektyvumą nei pagal ES VŽP kriterijus, jei jie tiems produktams (pvz., biuro popieriui, valymo medžiagoms, baldams) nustatyti | 3.11.1 GAVP |
| **EKOLOGINIO ŠVIETIMO IR INFORMACIJOS SKLAIDOS SRITIES GAVP** | | | | | | | |
| 60. Piliečių, tiesiogiai ir netiesiogiai įtraukiamų į ekologinį švietimą, dalis | % | Viešojo administravimo įstaigos | Piliečių, tiesiogiai ir netiesiogiai įtraukiamų į ekologinį švietimą, dalis | Administruojama teritorija | Energijos vartojimo efektyvumas<br>Medžiagų naudojimo efektyvumas<br>Vanduo<br>Atliekos<br>Biologinė įvairovė<br>Išmetamas teršalų kiekis | — | 3.12.1 GAVP |